

VÄNERSBORGS TINGSRÄTT
Mark- och miljödomstolen

DELDOM
2017-05-12
meddelad i
Vänernsborg

Mål nr M 900-13

SÖKANDE

1. Mölndals kvarnby, 852000-0442
c/o Thomas Ericsson
Posthornsgatan 3
431 66 Mölndal

2. Mölndals Stad
431 82 Mölndal

Ombud för 1 och 2: advokaten Louis Vasseur
Box 7493,103 92 Stockholm

SAKEN

Ansökan om tillstånd till anpassad tappning för att förebygga skador av höga vattenföringar i Mölndalsån i Mölndals stad m.m.

DOMSLUT

Tillstånd

Mark- och miljödomstolen lämnar Mölndals kommun och Mölndals Kvarnby tillstånd enligt miljöbalken att

- utföra grävning i Stålloppet samt vid inloppet och utloppet för Stensjön,
- ta bort befintlig gångbro i övre delen av Stålloppet och utföra en ny,
- upprusta och säkra Stensjö dämme samt anordna och nyttja nya luckor i dämmet för den nya dämmningsgränsen +49,95 m,
- anlägga och nyttja en avbördningstubb mellan Stensjön och Grevedämnet,
- rensa och gräva vid Grevedämnet uppströms dammarna,

Dok.Id 341795

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
Box 1070 462 28 Vänernsborg	Hamngatan 6	0521-27 02 00 E-post: mmd.vanersborg@dom.se	0521-27 02 30	måndag – fredag 08:00-16:00

- bygga om dammarna vid Grevedämnet,
- utföra borttagning av hindrande träd, växtlighet och sedimenteringar i Grevedämmets södra (vänstra fåra),
- utföra borttagning av hindrande träd, växtlighet och sedimenteringar i Grevedämmets norra (högra) fåra samt borttagning och omplacering av hindrande stenar i delar av strömfåran och att
- bedriva reglering av Stensjön enligt i ansökan redovisad vattenhushållningsstrategi.

Lagligförklaring

Mark- och miljödomstolen förklarar att en damm vid Stensjöns utlopp benämnd Stensjö dämme och att befintliga dammar i Grevedämnet är lagliga.

Dispenser

Mark- och miljödomstolen meddelar dispens från föreskrifterna för kulturresevatet Gunnebo och Rådasjöns naturreservat samt ger dispens enligt 14 § artskyddsförordningen (2007:845).

Villkor

1. Arbetena ska utföras och verksamheten bedrivas i huvudsaklig överensstämmelse med vad Mölndals kommun och Mölndals Kvarnby redovisat i ansökningshandlingarna och i övrigt åtagit sig.
2. Förhandstappning från, respektive innehållande av vatten i, Stensjön-Rådasjön ska ske med utgångspunkt från styr- och driftövervakningssystemet med samtidigt beaktande av att olägenheter av flöden och vattenstånd så långt rimligt begränsas.
3. Förhandstappning från Stensjön får vid prognos om förestående höga flöden ske med den begränsningen att vattenståndet vid pegel intill Mölndals centrum inte överstiger +2,90 m.

4. Innehållande av vatten i Stensjön-Rådasjön får ske i syfte att medverka till att vattennivån vid pegel intill Mölndals centrum hålls högst på +2,90 m.
5. När vattenståndet i Stensjön överstiger dämmningsgränsen +49,95 m ska normalt minst de flöden som anges i Bilaga G till ansökan för olika vattenstånd tappas från Stensjö dämme.
6. En minimitappning om 0,3 m³/s ska alltid framläppas genom Stensjö dämme. Vid sänkningsgränsen får minimitappningen begränsas till den nyttiga tillrinningen om den är mindre än 0,3 m³/s.
7. Regleringen av vattenståndet i Stensjön ska ske med syftet att vattenståndet i Rådasjön fortsatt kommer att innebära ekosystemskapande överdämningar under vegetationsperioden 1 februari – 31 oktober, i en utsträckning som motsvarar hur regleringen bedrivits under perioden 1985-2013.
8. Under arbetstiden då arbeten utförs vid och nedströms Stensjö dämme gäller inte villkor 6. Under denna tid ska 0,2 m³/s framläppas genom Stensjö dämme varav 0,05 m³/s i den av arbeten berörda fåran och 0,15 m³/s i den andra fåran.
9. Vid prognos om vattenstånd över +1,20 m i Göteborgs hamn får tappning från Stensjön begränsas till minimitappning enligt villkor 6 under högst 12 timmar trots att dämmningsgränsen i Stensjön överskridits.
10. Grumlande arbeten nedströms Stensjön får inte utföras under perioden 1 oktober – 15 maj. Fångdamm i Grevedämnet får vid behov rivas efter den 1 oktober även om det kan föranleda viss grumling.
11. Arbeten vid Grevedämnet får inte utföras under perioden 16 maj – 30 juni.
12. Arbeten vid Stensjöns inlopp ska undvikas under perioden december till februari.

13. Vid isbeläggning ska det tillses att en vak tas upp och hålls öppen i Stensjöns inlopp för övervintrande fåglar.
14. Ett kontrollprogram för övervakning av arbetenas utförande ska upprättas i samråd med tillsynsmyndigheten.
15. I samband med ombyggnad av Stensjö dämme ska i samråd med tillsynsmyndigheten och fiskebiologisk expertis, anläggas en ålyngelledare vid Stensjö dämme samt vid Grevedämmets högra (norra) fåra vid dammläget. Genom ålyngelledaren ska släppas det vatten som behövs för ålyngelledarens funktion. Ålyngelledaren ska vara i drift åtminstone under tiden 1 maj – 30 september.
16. I samband med ombyggnad av Stensjö dämme samt avsedda arbeten vid Grevedämnet ska i samråd med tillsynsmyndigheten och fiskeribiologisk expertis, anläggas en fiskvandringssväg förbi Stensjö dämme samt vid Grevedämmets högra (norra) fåra förbi dammläget. I fiskvägarna ska släppas det vatten som behövs för fiskvägarnas funktion, så länge tappningen från Stensjön räcker till detta. Om endast minimitappning tappas från Stensjö dämme, ska minimitappningen släppas i fiskvägen.
17. Vid arbeten för fördjupning och breddning av Ståloppet ska sökandena i samråd med naturvårds- och fiskesakkunnig utforma botten och kantzoner så att lämpliga miljöer skapas för fisk och annat djur och växtliv. Sökandena ska i god tid före arbetenas påbörjande inge en plan för detta till länsstyrelsen.
18. Ett kontrollprogram för regleringshandhavandet ska upprättas i samråd med tillsynsmyndigheten och inges senast tre månader före regleringen tas i drift.

Delegering

Mark- och miljödomstolen överlåter med stöd av 22 kap. 25 § tredje stycket miljöbalken åt tillsynsmyndigheten att meddela villkor om

- omfattning av det isfria område som avses i villkor 13 samt om lämpliga åtgärder för att hålla området isfritt.
- sådana natur- och fiskevårdsanpassningar och åtgärder som avses i villkor 17.

Övrigt

Den tillståndsgivna verksamheten ska vara utförd inom sju år från det att domen fått laga kraft i tillståndsdelen.

Anspråk i anledning av oförutsedd skada får framställas inom tio år från arbetstidens utgång.

Mark- och miljödomstolen godkänner miljökonsekvensbeskrivningen.

Prövningsavgiften, som är betald, fastställs till 70 000 kronor.

Sökandena ska solidariskt ersätta Länsstyrelsen i Västra Götalands län samt Havs- och vattenmyndigheten för rättegångskostnader med 48 400 kr resp. 59 200 kr. På beloppen ska ränta utgå enligt lag.

Prövotid

Mölnåls Kvarnby och Mölnåls stad ska följa upp effekterna av den nya regleringen under en prövotid om sex år efter att den nya regleringen påbörjats. Sökandena ska efter tre år från det att den nya regleringen påbörjats ge in en delredovisning till mark- och miljödomstolen avseende den faktiska regleringen samt en jämförande beräkning av hur reglering skulle ha skett om tidigare förutsättningar kvarstått. Redovisningen ska också avse i vilken utsträckning önskvärda ekologiska förhållanden kan uppnås med prövad och föreslagen reglering. En slutlig redovisning med samma innehåll som delredovisningen ska ges in till mark- och miljödomstolen efter prövotidens utgång.

Sökandena ska vidare, i förekommande fall, såväl vid delredovisningen som den slutliga redovisningen av erfarenheterna från regleringen, redovisa förslag på åtgärder för att bättre överensstämme med historiska ekosystemskapande förhållanden ska uppnås och de villkor som kan vara nödvändiga för att uppnå dessa förhållanden.

Sökandena ska anmäla till mark- och miljödomstolen och tillsynsmyndigheten när den nya regleringen påbörjas.

Sökandena har redovisat ansökan – på det sätt som den slutligen har bestämts och uppfattats av domstolen – i huvudsak enligt följande.

BAKGRUND

Mölnaldalsåns källflöden finns kring östra och västra Nedsjöarna vid nordöstra gränstrakterna mellan Härryda och Bollebygds kommuner. I de nedre delarna rinner Mölnaldalsån genom den s.k. Kvarnbyn i Mölnaldals stad och vidare genom södra Göteborgs stad, för att mynna i Göta älv.

Genom Mölnaldals stad bildar Mölnaldalsån ett brant fall på närmare 50 m fallhöjd på en sträcka av ca 800 m. Det koncentrerade fallet har sedan århundraden utnyttjats för tillgodogörande av vattenkraften till förmån för många slags verksamheter. Redan vid slutet av 1600-talet fanns det minst 35 dammanläggningar för mjölkvarnar, sågkvarnar, klädesstampar och pappersbruk. I takt med den industriella utvecklingen anlades spinnerier och väverier, oljefabriker och pappersmassfabriker. Under 1900-talet anordnades vattenkraftverk för elgenerering till industrierna vid Mölnaldalsån.

De industriella verksamheterna är numera avvecklade, men området längs ån i det branta fallet har höga industrikulturella värden.

En annan aspekt som kännetecknar Mölnaldalsåns nedre lopp är återkommande höga vattenföringar med svåra och samhällsskadliga översvämningar som följd. Det gäller inte minst i centrala Mölnaldals stad, kring Lisebergsområdet i Göteborgs stad och i Härryda kommun vid Mölnlycke och Landvetter.

För att begränsa de samhällsskadliga översvämningarna har Mölndals stad, Göteborgs stad och Härryda kommun träffat avtal om samverkan avseende etablering av gemensamt styr- och driftövervakningssystem för bättre reglering av Mölndalsån.

Med hänsyn till samhällsnyttan av det planerade gemensamma styr- och driftövervakningssystemet för bättre reglering av Mölndalsån, har Myndigheten för Samhällsskydd och Beredskap (MSB) beviljat statsbidrag för projektet.

Utöver sagda styr- och driftövervakningssystem behöver vatten kunna förhandstappas i syfte att förbereda magasineringsutrymme i regleringssjöarna. Därtill erfordras att avtappning av vatten vid högflödessituationer får begränsas även när dämningsskridits.

Organisationen Mölndals Kvarnby utövar reglering av ett antal sjöar i Mölndalsåns vattensystem till förmån för delägarnas vattenkraftintressen i Mölndalsfallen samt för behov av vatten för fabrikation och konsumtion. Mölndals stad är numera ägare till 96 % av Mölndals Kvarnby.

Vattenkraftintresset är inte längre förhärskande. Numera gäller istället i större utsträckning hänsyn till behovet att säkerställa fungerande samhällsfunktioner samt hänsyn till miljön. Därtill utgör Mölndalsån vattentäkt för Mölndals stad och reservvattentäkt för Göteborgs stad.

GÄLLANDE TILLSTÅND M.M.

Med bl.a. syftet att medverka till minskade olägenheter av höga flöden har Mölndals Kvarnby 2009-04-29 i mål M 1747-08 erhållit tillstånd till ändrade tappningsbestämmelser för Nedsjö os vid Nedsjöarnas utlopp.

Vidare har dåvarande miljödomstolen genom två domar 2010-03-25 i mål M 2439-09 och M 3776-09 meddelat sökandena i de målen tillstånd för bl.a. ombyggnad av damm samt anordningar för förbiledning av vatten vid Landvettersjöns utlopp vid Mölnlycke.

Från Landvettersjön rinner Mölndalsån ut i Rådasjön och Stensjön, vilka sammanbinds av Ståloppet vid Gunnebo slott. Fallförlusterna i Ståloppet är vid låga vattenföringar obetydliga.

För reglering av Stensjön och Rådasjön har dåvarande Västerbygdens Vattendomstol genom dom 1937-02-10 i mål AnsD 13/1932 meddelat tillstånd att reglera vattnets avrinning ur Stensjön mellan dämmningsgränsen +59,73 m och sänkningsgränsen +59,15 m.

Samma dag 1937 meddelade domstolen tillstånd för rensning av Ståloppet samt att sänkningsgräns för Rådasjön ska vara +59,17 m (AnsD 42/1932).

Stensjö dämme, vid vilket Stensjön och Rådasjön regleras, har även varit föremål för Vattendomstolens prövning 1998-04-07 i mål VA 38/96, varvid regleringsdammen lagligförklarades.

Nedströms Stensjö dämme börjar den ovan beskrivna fallsträckan med en koncentrerad samling vattenanläggningar. Flertalet vattenverk har på gammalt sätt endast nyttjat den ena sidan av fallet. Totalt fanns 32 numrerade vattenanläggningar varav de två översta tillgodogjorde hela vattenkraften på respektive fallsträcka.

Närmast nedströms Stensjö dämme är den översta anläggningen (fall 32) utriven.

Ca 230 m nedströms Stensjö dämme delar sig Mölndalsån i två grenar vid befintliga dammanläggningen som benämns Grevedämnet (fall 31).

Beteckningen Grevedämnet kan uppfattas missvisande vid jämförande studier av äldre domstolshandlingar. Det ursprungliga ”Grävedämnet” låg längre ned i ån vid den plats där nyssnämnda två grenar återförenas. Avsikten med ”Grävedämnet” var att fördela vattenföringen lika mellan högra och vänstra sidan i fallet.

För det numera benämnda Grevedämnet har Västerbygdens Vattendomstol meddelat dom 1939-05-15 (AnsD 20/1937) varvid tillstånd gavs att höja dämningen vid fall 31 med innebörd att vattenståndet vid dammen inte får överstiga +58,95 m.

Dämningen vid Grevedämnet (fall 31) har under ett antal år inte upprätthållits. Ägaren till anläggningen är tillsammans med Mölndals stad ensam ägare till Mölndals Kvarnby.

ANSÖKAN

Mot ovan givna bakgrund omfattar ansökan tillstånd till ändrat handhavande av regleringen av Stensjön och Rådasjön samt tillstånd för ombyggnad av dämmen (dammar) samt anordnande av utloppstub från Stensjön. Vidare omfattar denna ansökan rensningar och fördjupningar utmed några sträckor av Mölndalsån för att underlätta vattenframrinningen.

Yrkanden

Mölndals Kvarnby och Mölndals stad hemställer, för undvikande av samhälls- och miljöskadliga översvämningar i centrala Mölndal och nedre Mölndalsån, om tillstånd enligt miljöbalken att

1. utföra grävning i Ståloppet samt vid inloppet och utloppet för Stensjön,
2. ta bort befintlig gångbro i övre delen av Ståloppet och utföra en ny,
3. upprusta och säkra Stensjö dämme samt anordna och nyttja nya luckor i dämnet, avsedda för den nya dämmningsgränsen +49,95 m,
4. anlägga och nyttja en avbördningstub mellan Stensjön och Grevedämnet,
5. rensa och gräva vid Grevedämnet uppströms dammarna,
6. bygga om dammarna vid Grevedämnet,

7. utföra borttagning av hindrande träd, växtlighet och sedimenteringar i Grevedämmets södra (vänstra) fåra,
8. utföra borttagning av hindrande träd, växtlighet och sedimenteringar i Grevedämmets norra (högra) fåra samt borttagning av och omplacering av hindrande stenar i delar av strömfåran,
9. bedriva reglering av Stensjön enligt nedan redovisad vattenhushållningsstrategi.

Därtill begärs lagligförklaring av Stensjö dämme och vid behov av dammarna i Grevedämnet.

Sökandena begär vidare dispenser från artskydd, naturreservats- och kulturreservatsföreskrifter.

Slutligen hemställer Mölndals Kvarnby och Mölndals stad om en arbetstid om sju år, att tid för talan om oförutsedd skada bestäms till tio år samt att domstolen förordnar att tillståndet får tas i anspråk även om domen inte vunnit laga kraft.

Förutsättningar för tappning från Stensjön-Rådasjön

Avsikten med projektet är att möjliggöra förhandstappning av vatten ur Stensjön-Rådasjön när prognosystemet påvisar väntade stora nederbördsmängder. Även uppströms belägna Nedsjöarna och Landvettersjön ska förhandstappas i erforderlig omfattning inför hög nederbörd.

Förhandstappningen ger magasineringkapacitet att dämpa intensiteten i högflödesförlopp. Därtill ska, som framgår nedan, tappning ske med beaktande av flödesförhållandena nedströms Stensjön. Enligt de beräkningar som SWECO redovisar kommer översvämningar i centrala Mölndal och Göteborg till följd av stora flöden från Stensjön att minska i såväl antal som omfattning, jämfört med nuvarande förhållanden vid höga flöden.

Utgångspunkter för planerade åtgärder är att nedre delarna av Mölndalsån nedströms Mölndals centrum numera rensats och åtgärdats så att kapaciteten i vattendraget, långsiktigt med återkommande rensningar, är ca 25 – 27 m³/s. Av denna kapacitet bedöms ca 2 m³/s som dygnsmedelvärde ianspråkats av tillflödet från Kålleredsbäcken under flödesrika perioder. Under en flödestopp kan dock Kålleredsbäcken ge ett dygnsflöde upp till 10 m³/s.

Förhandstappning från Stensjön- Rådasjön ska alltid ske med beaktande av det faktiska flödet i nedre Mölndalsån. Översvämning ska inte orsakas av förhandstappningen. Vattennivån +2,90 m vid pegel intill Mölndals centrum ska utgöra övre gräns för storleken på vattenvolymen som tappas från Stensjön. Det gäller såväl vid förhandstappning som vid magasinering vid högflöden.

När den prognosticerade stora nederbörden faller och vattenståndet stiger i Stensjön – Rådasjön ska tappning vid Stensjö dämme ske på sådant sätt att kapaciteten i nedre Mölndalsån utnyttjas maximalt, utan att översvämning riskeras. Kapaciteten styrs inte endast av hur nyrensad fåran är och hur mycket vatten som Kålleredsbäcken för, utan även av vattenföringen i Göta älv samt därtill i viss mån av vattenståndet i havet.

Tappningen från Stensjön styrs således efter det faktiska vattenståndet orsakat av flödet i nedre delen av Mölndalsån varvid beaktas såväl förhållandena i Stensjön – Rådasjön som i nedre Mölndalsån.

Beroende på möjligheten att förhandstappa, nederbördens mängd och intensitet samt flödesförhållandena i nedre Mölndalsån kommer även i fortsättningen överdämning av Stensjön-Rådasjön att erfordras. Idag sker praktiskt taget årligen överdämning av Stensjön-Rådasjön till följd av begränsad avbördningskapacitet vid Stensjö dämme. Tidigare har emellertid inte funnits några goda motiv för att öka avbördningskapaciteten eftersom det skulle förvärra översvämningsförloppen nedströms.

Den planerade förhandstappningen måste således förenas med en rätt att anpassa senare flödestappning till faktisk situation nedströms i Mölndalsån, istället för att som ofta brukligt i vattendrag, avbördningskapaciteten ska utnyttjas med helt dragna luckor. Avbördningen från Stensjö dämme ska dock även framdeles ske med minst samma mängd som anläggningen idag har kapacitet för vid vattennivåer vid och över dämmningsgräns i Stensjön.

I SWECO:s rapport Hydrologisk och hydraulisk utredning (aktbil 1 Bilaga B) redogörs utförligt för föreslagen reglering och vattenhushållning till undvikande av besvärande översvämningar.

Med anledning av önskemål om ekosystemskapande överdämningar av Rådasjön- Stensjön har SWECO utarbetat en rapport (aktbil 59 Bilaga B). Utgångspunkten för det arbetet har varit att flöden i Mölndalsån samt vattenstånd i Rådasjön- Stensjön kunnat framtas för de gångna 30 åren. Underlaget ger en god bild av de vattenståndsvariationer som förevarit. Medins Biologi (aktbil 59 Bilaga A) har kunnat bekräfta de eko-systemskapande vattenstånd som återkommande vattenståndsvariationer medfört.

Av SWECO:s rapport framgår att en tappningsställare kunnat utformas för vegetationsperioden respektive för vinterperioden. Tappningsställarna bygger på i övrigt oförändrade flödes- respektive regleringsförhållanden uppströms Rådasjön.

Emellertid är nu delvis andra förutsättningar vid handen.

Ett nytt drifts- och övervakningsprogram har tagits i bruk. Driftscentralen är belägen i Göteborg och drivs av förvaltningen Park och natur.

Bättre möjligheter att vid höga flödessituationer i Mölndalsåns nedre del begränsa tappningen från Nedsjöarna tillämpas numera.

Vid Mölnlycke har avbördningskapaciteten från Landvettersjön påtagligt förbättrats. Det innebär att häftiga flöden inte längre i lika hög grad magasineras i Landvettersjön, utan leds vidare till Rådasjön.

De åtgärder som förevarande mål omfattar, är de som återstår för att samhällskadliga översvämningar i nedre Mölndalsån ska kunna bemästras.

De utarbetade tappningsställare som omnämnts kan således inte tillämpas genomgående tillsammans med övriga nya förhållanden. Resultatet skulle nämligen bli avsevärt fler överdämningar av Rådasjön och Stensjön än vad som förekommit historiskt.

Från allmänna utgångspunkter kan inte accepteras fler översvämningar än vad som behövs för att bibehålla naturförhållandena runt Rådasjön.

Av vad som anförts framgår att det är fullt görligt att bibehålla omfattningen av ekosystemskapande överdämningar av Rådasjön-Stensjön. Svårigheten ligger i att under respektive års vegetationsperiod begränsa överdämningarna till vad som skulle varit fallet vid en historisk jämförelse. Härvid gäller även hänsyn till om det är våtår, torrår eller normalår.

Historisk statistik finns att tillgå. Ett kontrollprogram bör utformas som kan användas för årlig uppföljning av den senaste vegetationsperioden. Jämförelser med nederbördsförhållanden och överdämningsfrekvens bör kunna ge stöd för bedömningen om överdämningarnas ekosystemskapande effekt. Vid avvikelser bör under nästa vegetationsperiod tas hänsyn till föregående överskott eller underskott. Syftet bör vara att eftersträva lika god följsamhet som den omnämnda tappningsställare skulle ha gett jämfört med historiska typår.

Av den hydrologiska utredningen (aktbil 59 Bilaga B) framgår att det på sikt kommer att kunna bedrivas en vattenhushållning och reglering i hela Mölndalsån.

Detta kommer kunna ske när samtliga åtgärder genomförts med syftet att begränsa samhällsskadliga översvämningar i nedre Mölndalsån.

I SWECO:s utredning rekommenderas att effekterna av i målet avsedd reglering ska följas under en provotid av tre år. Sökandena ska inom treårsperioden till mark- och miljödomstolen redovisa erfarenheterna av regleringen under provotiden. Sökandena ska därvid jämföra med hur regleringen skulle ha bedrivits om den skett enligt historiska förhållanden.

Planerade byggnadsåtgärder

De byggnadsåtgärder som erfordras för att begränsa olägenheter av översvämningar i nedre Mölndalsån är i flödesriktningen följande. Därvid förutsättes att vattenförande tvärsnittsarean anpassas för att möjliggöra förhandstappning av ca 15 m³/s vid sänkingsgräns och ca 25 m³/s vid dämningens gräns.

Vid utloppet av Rådasjön rensas Ståloppetets övre del på en sträcka av ca 70 m. Den befintliga gångbron över Ståloppet vid Rådasjön utbytes mot en ny bro vid ståloppetets uppströmsände. Rensning sker även i Ståloppet där det erfordras för att säkerställa erforderlig vattenförande tvärsnittsarea. Det sker på en sträcka av ca 250 m.

I Ståloppetets utlopp i Stensjön utförs rensning vid bron för John Halls väg. Rensning sker med beaktande av bronns grundläggning. Vid Mölndalsåns utlopp i Stensjön säkerställs att uppgrundningen i sjöinloppet medger tillräcklig vattenföring utan att dämning av Ståloppet sker.

Även vid utloppet av Stensjön erfordras rensning fram till Stensjö dämme för att öka vattenframrinningen vid låga vattenstånd.

Tappning från Stensjön ska som mest kunna uppgå till ca 25 m³/s. Det har övervägts hur den ökade kapaciteten bäst tillförsäkras. Två alternativ har studerats som möjliggör erforderlig tappning. Det ena alternativet förutsätter omfattande schakt-

ning i naturfåran. Därvid har bedömts att åfåran nedströms Stensjö däme, med hänsyn till naturvärdena, inte bör rensas och vidgas.

Istället planeras anläggande av en ny utskovstubb till höger om åfåran. Tuben får en kapacitet av 13 m³/s med Stensjön vid dämningens gränns och leder vatten mellan Stensjön och Grevedämnet. Intagsanordningen till tuben förläggs ca 10 m uppströms Stensjö däme. Tuben får en längd av 230 m. På hela sträckan blir tuben lagd under markytan. För undvikande av djupa schakter utformas tuben enligt hävertprincipen. Stensjö däme upprustas och nya luckor anordnas. Luckorna ska i stängt läge kunna innehålla vattnet i Stensjön till en meter över dämningens gränns.

Vid Grevedämnet delar sig Mölndalsån i två fåror. Grevedämnet bildar vid förgreningen ett dämningens område. Rensningar av sedimenterade massor kommer att utföras för att vattentappning ska kunna ske utan onödiga fallförluster. Till Grevedämnet mynnar naturliga åfåran samt den planerade tuben. Från Grevedämnet vänstra och högra fåror bedöms vattenförelingen hittills ha fördelats i stort lika. Avsikten är att regleringsdammarna för vänstra och högra fåran vid Grevedämnet ska anpassas till att fördela vattnet i huvudsak lika, med helt öppna utskov. Det förutsätter att den vänstra dammens utskov breddas samt att tröskeln fördjupas till +47,00 m. Den högra dammens två högra utskov fördjupas. Även de till +47,00 m. I den högra fåran nedströms dammen planeras borttagning av hindrade stenar m.m. för återställande av åbotten. Vidare vidtas skyddsåtgärder för att minska olägenheter för byggnader vid höga flöden. Även den vänstra fåran åtgärdas vad avser träd och växtlighet m.m. som etablerat sig i vattenvägen.

I bifogad teknisk beskrivning utarbetad av SWECO (aktbil 1Bilaga C) redogörs närmare för planerade byggnadsåtgärder. Befintliga dammars utformning redovisas på ritningen 18, 20 och 22. Inmätningar kommer att genomföras vid barmarksförhållanden och jämföras med äldre tillstånd.

Förslag till villkor m.m.

Mölndals Kvarnby och Mölndals stad föreslår att ansökt tillstånd förknippas med följande villkor för vattenhushållningen.

1. Förhandstappning från, respektive innehållande av vatten i, Stensjön-Rådasjön ska ske med utgångspunkt från styr- och driftövervakningssystemet med samtidigt beaktande av att olägenheter av flöden och vattenstånd så långt rimligt begränsas.
2. Förhandstappning från Stensjön får vid prognos om förestående höga flöden ske med den begränsningen att vattenståndet vid pegel intill Mölndals centrum ej överstiger +2,90 m.
3. Innehållande av vatten i Stensjön-Rådasjön får ske i syfte att medverka till att vattennivån vid pegel intill Mölndals centrum hålls högst på +2,90 m.
4. När vattenståndet i Stensjön överstiger dämmningsgränsen +49,95 m ska normalt minst de flöden som anges i Bilaga G till ansökan för olika vattenstånd tappas från Stensjö dämme.
5. En minimitappning om 0,3 m³/s ska alltid framsläppas genom Stensjö dämme. Vid sänkingsgränsen får minimitappningen begränsas till den nyttiga tillrinningen om den är mindre än 0,3 m³/s.
6. Vid prognos om vattenstånd över +1,20 m i Göteborgs hamn får tappning från Stensjön begränsas till minimitappning enligt punkt 5 under högst 12 timmar oaktat att dämmningsgränsen i Stensjön överskridits.
7. Regleringen av vattenståndet i Stensjön ska ske med syftet att vattenståndet i Rådasjön fortsatt kommer att innebära ekosystemskapande överdämningar under vegetationsperioden 1 februari – 31 oktober, i en utsträckning som motsvarar hur regleringen bedrivits under perioden 1985-2013.
8. Under arbetstiden då arbeten utförs vid och nedströms Stensjö dämme gäller inte villkor 5. Under denna tid ska 0,2 m³/s framsläppas genom Stensjö dämme varav 0,05 m³/s i den av arbeten berörda fåran och 0,15 m³/s i den andra fåran.

9. Grumlade arbeten nedströms Stensjön får inte utföras under perioden 1 oktober – 15 maj. Fångdamm i Grevedämnet får vid behov rivas efter den 1 oktober även om det kan föranleda viss grumling.
10. Arbeten vid Grevedämnet får inte utföras under perioden 16 maj – 30 juni.
11. Arbeten vid Stensjöns inlopp ska undvikas under perioden december till februari.
12. Vid isbeläggning ska det tillses att en vak tas upp och hålls öppen i Stensjöns inlopp för övervintrande fåglar. Vaken bör vid normalvinterförhållanden omfatta ca 100 – 200 m².
13. Ett kontrollprogram för övervakning av arbetenas utförande ska upprättas i samråd med tillsynsmyndigheten.
14. I samband med ombyggnad av Stensjö dämme ska i samråd med tillsynsmyndigheten och fiskebiologisk expertis, anläggas en ålyngelledare vid Stensjö dämme samt vid Grevedämmets högra (norra) fåra vid dammläget. Genom ålyngelledaren ska släppas det vatten som behövs för ålyngelledarens funktion. Ålyngelledaren ska vara i drift åtminstone under tiden 1 maj – 30 september.
15. I samband med ombyggnad av Stensjö dämme samt avsedda arbeten vid Grevedämnet ska i samråd med tillsynsmyndigheten och fiskeribiologisk expertis, anläggas en fiskvandringssväg förbi Stensjö dämme samt vid Grevedämmets högra (norra) fåra förbi dammläget. I fiskvägarna ska släppas det vatten som behövs för fiskvägarnas funktion, så länge tappningen från Stensjön räcker till detta. Om endast minimitappning tappas från Stensjö dämme, ska minimitappningen släppas i fiskvägen.
16. Ett kontrollprogram för regleringshandhavandet ska upprättas i samråd med tillsynsmyndigheten och inges senast tre månader före regleringen tas i drift.

Mölndals Kvarnby och Mölndals stad föreslår att effekterna av regleringen ska följas under en prövotid om tre år. Sökandena ska inom tre år från det att den nya regleringen tagits i drift, redovisa faktisk reglering samt en jämförande beräkning av hur reglering skulle ha skett om tidigare förutsättningar kvarstått.

Sökandena ska vidare, i förekommande fall, redovisa förslag på åtgärder för att bättre överensstämme med historiska ekosystemskapande förhållanden ska uppnås.

Miljökonsekvensbeskrivning och samråd

Medins Biologi AB har utarbetat en miljökonsekvensbeskrivning för projektet (Aktbil 1 Bilaga D och komplettering i aktbil 59 Bilaga A).

Av miljökonsekvensbeskrivningen kan utläsas att samtliga planerade åtgärder på dammar och i vattendraget kan utföras utan betydande påverkan på miljön. Inverkan bedöms över lag bli liten eller obetydlig. I vissa stycken innebär ansökta åtgärder snarast fördelar för miljön. Det gäller begränsning av översvämningar, minskade hög-flödestappningar i naturfåran närmast nedströms Stensjö dämme, något förbättrade förutsättningar för fiskvandring samt minskad risk för erosion och utspolning av massor när bevarandet av stenmurar längs vattendraget säkerställts.

Byggnadsarbetena kan utföras avsedd tid med låga vattenföringar utan större men för miljön. Erforderliga försiktighetsmått möjliggör arbeten utan negativ påverkan på skyddade intressen intill Ståloppet samt övriga intressen.

Mark för anläggningar. Tekniska föremål

I ansökan har under rubriken Mark för anläggningar redovisats vilka fastigheter som berörs av planerade arbeten.

Såvitt avser arbeten i Rådasjön, Ståloppet och Stensjön, äger Mölndals stad berörda fastigheter. Överenskommelse har träffats med ägaren av Grevedämnet för arbetena där.

Den påverkan som tillkommer i förhållande till ursprungligt förslag är inverkan av höjd dämmningsgräns i Stensjön. Påverkan av höjd dämmningsgräns berör Stensjöns stränder samt Ståloppet i successivt minskande grad upp till i höjd med gångbron, där fallförlusterna upphör.

Som redovisats ovan kommer de historiska högsta överdämningarna av Stensjön att begränsas. Däremot antas antalet överdämningar av Stensjön i intervallet mellan nuvarande dämmningsgräns och 23 cm över denna dämmningsgräns att öka något under vegetationsperioden.

Hur den ökade frekvensen av små överdämningar ska vägas mot minskade höga överdämningar är inte undersökt. Generellt kan dock förutsättas att färre höga överdämningar väl kompenserar för något ökat antal små överdämningar. Merparten av marken utmed Stensjön samt Ståloppet ägs av Mölndals stad. Vid Stensjön finns två annan tillhöriga fastigheter som berörs av dämmningshöjningen. Det är fastigheterna Sjövalla 1:3 och 1:28.

För dessa fastigheter gäller att Mölndals stad enligt detaljplan har rätt att lösa in strandmark för allmän platsmark. I detta mål erfordras således inga yrkanden om tvångsrätt och inte heller prövning av intrångsersättningar.

Några ersättningsgilla skador utmed Rådasjön kan inte förutses.

Markerna runt Rådasjön ägs till största del av Mölndals stad samt av Härryda kommun.

Mölndals stads mark som omfattar parkeringen vid Gunnebo kommer att beröras, liksom redan idag, av höga vattennivåer i Stensjön som översvämmar delar av parkeringen. För att motverka att parkeringsplatsen tidvis inte kan användas, avser sökandena att höja nivån på delar av parkeringen för att minska besvären med vatten på parkeringsytan.

Planfrågor m.m.

Jämfört med förslaget i ansökan, har placeringen av den nya gångbron vid Ståloppetets övre del ändrats. Gångbron är tänkt att anläggas i samma läge som den nuvarande. Härigenom undviks att gällande detaljplan för broläget ska behöva ändras.

Det ansökta företaget strider således inte mot någon fastställd plan eller allmänna planeringssynpunkter.

Detaljplanen medger Mölndals stad att lösa strandmark för allmän platsmark vid de fastigheter som påverkas av höjd dämningssgräns i Stensjön.

Arbetena i Ståloppet berör såväl det kommunala naturreservatet avseende Rådasjön som kulturreseptatet som omfattar Gunnebo slott med marker. Påverkan på kulturreseptatet av något fler låga överdämningar samt färre höga överdämningar bedöms vara utan betydelse för reservatets syfte. Höjningen av parkeringsytan innebär bättre parkeringsförhållanden, jämfört med vad som gäller vid nuvarande förhållanden, då parkeringen översvämmas delvis redan när vattenytan i Stensjön närmar sig den nuvarande dämningssgränsen.

Tillåtlighetfrågor

Föreslagna översvämningsbegränsande åtgärder och försiktighetsmått är väl avpassade med hänsyn till såväl omgivningsförhållanden, syfte med reglering som intressen som avses ska skyddas.

Minskade olägenheter av översvämnning innebär hushållning med allmänna och enskilda resurser, utan att vattenkraft- och vattenförsörjningsintresset berörs negativt.

Någon alternativ lokalisering av skadeförebyggande åtgärder är av naturliga förutsättningar inte möjlig.

Planerade åtgärder strider inte mot fastställda planer eller allmänna planeringssynpunkter. Tvärtom ligger de i linje med strävan att säkerställa en trygg och säker

samhällsmiljö. Detaljplanen medger Mölndals stad att lösa strandmark för allmän platsmark vid de fastigheter som påverkas av höjd dämmningsgräns i Stensjön.

Någon skada eller olägenhet av betydelse för allmänna eller enskilda intressen kan inte förutses uppkomma. Erforderliga försiktighetsmått iakttas.

Kostnaden för åtgärderna har beräknats till ca 30 miljoner kronor. Kostnaden för samhället enbart för översvämningen 2006 har bedömts uppgå till minst 100 miljoner kronor. Det är uppenbart att projektet att begränsa översvämningar är ekonomiskt fördelaktigt.

Något hinder mot tillåtlighet föreligger inte.

Arbets tid

Arbetena i vatten sker företrädesvis under tider med förväntat låga vattenföringar. Det betyder att arbetena inte bör ske under hösten och vintern eller vid vårflood. Bäst tid för att undvika höga flöden är perioden april-september.

Arbetena kommer att bedrivas med beredskap för plötsliga höga flöden.

Arbetena är angelägna. Samtidigt innebär projektet betydande kostnader för Mölndals stad. En väl tilltagen arbetstid är behövlig. Arbetstiden bör fastställas till sju år.

Oförutsedd skada

Eventuell inverkan av byggnadsarbeten lär visa sig redan inom något fåtal år. Eventuella negativa effekter av förhandstappning kan dock dröja. Tid för väckande av talan om oförutsedd skada kan fastställas till tio år.

SYNPUNKTER PÅ ANSÖKAN M.M.

Havs- och vattenmyndigheten

Havs- och vattenmyndigheten, som vidhåller kravet på extern granskning av ansökan, har bl.a. anfört följande (akbil 113). Myndigheten yrkar att ansökan ska avslås i den del som gäller sprängnings-, schaktnings- och muddringsåtgärderna i

Stålloppet. I övrigt tillstyrks ansökan under förutsättning att ytterligare skyddsvillkor föreskrivs enligt följande.

- Det bör föreskrivas en provotid om 5 år för att följa upp effekterna av regleringen
- Regleringen ska utföras så att minst medellågvattenföring (MLQ naturlig) tappas genom Stensjöns utlopp. Regleringen ska styras med god framförhållning så att detta är möjligt.
- Ekologisk anpassning av flöden och nivåer ska ske så att god hydrologisk regim säkerställs och minst nivån +30 uppnås under rätt och tillräckligt lång tid för att säkra viktiga ekologiska funktioner såsom fisk- och grodlek, isens bearbetning av vegetation och en naturlig succession av strandvegetation.

Sökandena har inte på ett tillräckligt sätt visat hur de egna klassificeringarna och påverkan på status utförts. Beräkningarna och vilket referenstillstånd som dessa baserats på är otydligt. Havs- och vattenmyndigheten delar inte sökandenas egna klassificeringar och påverkan gällande vattenförekomsten Stålloppet. Det blir en försämring av kvalitetsfaktorn ”Morfologiskt tillstånd i vattendrag”, vilket inte är tillåtet enligt Weserdomen om inte undantag beslutats av Vattenmyndigheten.

Trafikverket

Trafikverket har påpekat att förändringar i vattenföringen nedströms dämnet inte får medföra ökad erosion som skadar de stöd som järnvägsbron för Kust till kustbanan vilar på. Den som vill ändra förutsättningar måste utreda konsekvenserna av förändringarna. Trafikverket förutsätter att schaktning invid de stöd som järnvägsbron vilar på sker försiktigt. Erosionsskyddet bör läggas ut inom kort tid efter att schakt ner till rätt djup är genomförd.

Länsstyrelsen i Västra Götalands län

Länsstyrelsen yrkar att det hydrologiska underlaget och föreslagen regleringsstrategi ska granskas av extern sakkunnig. Granskningen ska ge svar på om åtgärderna i Stålloppet behövs eller kan modifieras så att miljöpåverkan blir mindre. Vidare bör den hydrologiska utredningen granskas för att bedöma om det finns osäkerheter eller felkällor som kan äventyra syftet med den ekologiskt anpassade

regleringen. Länsstyrelsen avser att ta ställning till ansökan efter att granskning enligt ovan har utförts.

I övrigt har länsstyrelsen anfört att följande ska gälla för ansökta åtgärder m.m.

- Kontrollprogram för provotiden ska tas fram i samråd med och fastställas av Länsstyrelsen. Sökandenas samtliga åtaganden när det gäller miljöhänsyn och kompensatoriska åtgärder ska redovisas i kontrollprogrammet.
- Ett särskilt kontrollprogram för driftskedet ska fastställas.
- Det ska finnas möjlighet att förlänga provotiden om representativa data inte har kunnat erhållas under tre år.
- Sökandena ska i samverkan med fiskevårdstekniskt sakkunnig utföra fisvägar för att återskapa fri fiskvandring för de arter som tidigare kunnat passera i det berörda området.
- Skadeförebyggande åtgärder som redovisas i miljökonsekvensbeskrivningen bilaga D, avsnitt 9, ska utföras.
- Arbeta i vatten som kan orsaka grumling nedströms Stensjöns utlopp får ej ske under tidsperioden 1 oktober – 15 maj.
- Om tillstånd ges till fördjupning och breddning av Stålloppet ska sökandena i samråd med naturvårds- och fiskesakkunnig utforma botten och kantzoner så att lämpliga miljöer skapas för fisk och annat djur och växtliv. En plan för detta bör tas fram i samråd med Länsstyrelsen.
- Rensningen av sten och träd ska i möjligaste mån begränsas så att konsekvenserna för öring och annat djur- och växtliv minimeras.

- Sökandena ska inrätta ålyngelledare vid Stensjö dämme och Grevedämmet och åläggas att släppa det vatten som krävs för ålyngelledarnas funktion. Ålyngelledarna ska vara i drift åtminstone under tiden 1 maj – 30 september.
- Ett kontrollprogram för ålyngelledarnas funktion ska tas fram av sökandena och godkännas av länsstyrelsen. Kontrollen ska omfatta ålyngelsamlare vid respektive ålyngelledare.
- Sökandena ska på egen bekostnad anordna väl fungerande fiskvägar förbi Stensjö dämme och Grevedämmet. Sökandena ska även åläggas att sedan fiskvägarna utförts släppa det vatten som behövs för fiskvägarnas funktion.
- Som kompensation för rensningar ska biotopvårdande åtgärder utföras i andra delar av vattendraget genom utläggningar av sten. Eventuellt kan även andra fiskevårdsåtgärder vara lämpliga t.ex. plantering av träd längs vattendraget. Sökandena bör senast vid huvudförhandlingen redovisa preciserat förslag till kompensationsåtgärder.
- Arbetena med rensningen och kompensationsåtgärder ska ske i nära samverkan med fiskevårdssakkunnig.
- Åtagandet att hålla sångsvanens övervintringslokal öppen även under kalla vintrar ska skrivas in som villkor för tillståndet enligt sökandenas förslag.
- Störande arbeten i och intill sångsvanens övervintringsplats ska undvikas under december - februari. Störande arbeten under den här perioden kräver dispens enligt 14 § artskyddsförordningen.
- Länsstyrelsen efterfrågar en beskrivning av naturvärden, i synnerhet beträffande ädellövskog och skyddsvärda träd, som ledningen från Stensjö dämme till Grevedämmet berör, samt vilka skadeförebyggande åtgärder som ska vidtas vid grävningsarbetet.

- Förorenade sediment ska vid muddring hanteras på ett sådant sätt att risken för spridning av föroreningar minimeras.
- Kontroll- och uppföljningsprogram för både bygg- och driftskede ska tas fram i samråd med tillsynsmyndigheten.
- Länsstyrelsen informerar om att höjning av parkeringsplatsen kräver dispens enligt föreskrifterna för Gunnebo kulturresevat. Länsstyrelsen har inget att invända mot att mark- och miljödomstolen prövar ansökan om dispens för arbeten inom Gunnebo kulturresevat.

Länsstyrelsen har utvecklat sina ställningstaganden enligt följande. Länsstyrelsen ser positivt på att tappningsplanen för vegetationsperioden även ska omfatta februari och mars samt att fiskvägar ska anläggas i samband med ombyggnadsarbetena vid Stensjö dämme och Grevedämnet. Länsstyrelsen vill tillägga att fiskvägarna ska utformas så att de fungerar väl för alla arter som naturligt kan vandra i berörda vattendragssträckor.

Sökandena har genomfört en omfattande utredning om vattenförekomsternas status och miljökvalitetsnormer. Enligt sökandenas utredning har vattenförekomsterna påverkats av mänsklig verksamhet under lång tid, bland annat genom exploatering i vattenförekomsternas närområden, grävning och kanalisering i Ståloppet och Stensjöns utlopp samt vattenreglering. Det är därmed svårt att bedöma referensförhållanden, vilket medför osäkerheter i klassificeringen. Den gällande miljökvalitetsnormen för berörda vattenförekomster är att god ekologisk status ska uppnås senast 2015 (beslut av Vattenmyndigheten 2009). Enligt sökandenas utredning har berörda vattenförekomster sammantaget måttlig ekologisk status. Sökandena bedömer vidare att den nuvarande ekologiska statusen inte kommer att försämrans av ansökta åtgärder.

Ytterligare fysiska ingrepp som förstärker kanaliseringen i Ståloppet gör att vattenförhållandena blir än mer onaturliga i denna vattenförekomst. Ingreppet i Ståloppet innebär att ca 7 000 kubikmeter ska muddras, vilket får anses vara en betydande mängd. Ståloppet ska både fördjupas, breddas och kanterna i vattenförekomstens övre del rätas ut (bilaga 1 och 3 i teknisk beskrivning). Länsstyrelsen bedömer att det kan ifrågasättas om icke försämringskravet är uppfyllt för morfologiskt tillstånd i denna vattenförekomst. Parametrar som påverkas är vattendragsfårans form, vattendragsfårans bottensubstrat, strukturer i vattendraget och vattendragsfårans kanter. Inverkan bör dock kunna minskas genom att vidta skadeförebyggande åtgärder när det gäller detaljutformningen. Länsstyrelsen vidhåller att åtgärderna i Ståloppet bör granskas av extern sakkunnig.

Enligt sökandenas utredning håller de biologiska kvalitetsfaktorerna god ekologisk status med undantag för fisk i en av vattenförekomsterna och statusen bedöms inte försämrats av ansökta åtgärder. De biologiska kvalitetsfaktorerna får anses väga tungt när det gäller att avgöra ekologisk status. Anläggning av fiskvägar vid Stensjödämme och Grevedämnet medför en förbättring av kvalitetsfaktorn konnektivitet i uppströms och nedströms riktning i vattendrag, längsgående konnektivitet i sjöar och förmodligen fisk.

Den föreslagna vattenregleringen medför inte någon förbättring när det gäller hydromorfologisk status. Sökandena uppger att vattenstånden inte kommer att förändras nämnvärt under vegetationsperioden. Av figur 3 och 4 i Sweco:s rapport (2016-02-01) framgår dock att den föreslagna regleringen kommer att medföra något lägre vattenstånd i Rådasjön under tiden maj – augusti, med avseende på medel och 80-percentil.

Länsstyrelsen anser att det finns skäl att ställa långtgående krav på miljöhänsyn om tillstånd för ansökta åtgärder ska kunna medges. Även om vattenmiljöerna är påverkade genom olika verksamheter är dessa skyddsvärda ur flera aspekter. Bland annat berörs natur- och kulturresevat och skyddade arter. Det är angeläget att försiktig-

hetsmått och skyddsåtgärder vidtas i enlighet med vad sökandena åtagit sig för att begränsa miljöpåverkan så långt det är möjligt.

Sökandena har föreslagit villkor för tillståndet. Utöver villkorsförslagen har sökandena åtagit sig att vidta olika försiktighetsmått och kompensatoriska åtgärder för att begränsa negativ påverkan på naturmiljöerna. Exempelvis har sökandena åtagit sig att botten och kantzoner i Ståloppet ska utformas i samråd med naturvårds- och fiskesakkunnig så att lämpliga miljöer skapas för fisk och annat djur- och växtliv, att trädplantering ska utföras utmed vattendrag och att substratförbättrande åtgärder ska utföras i strömsträckorna nedströms Stensjön. Länsstyrelsen anser att samtliga åtaganden om försiktighetsmått och skyddsåtgärder ska redovisas i kontrollprogrammet som även ska säkerställa att de miljöskyddande åtgärderna blir genomförda.

Det är angeläget att tappningsplanen kan testas under en provotid om minst tre år. Noggrann uppföljning bör ske och det ska vara möjligt att förlänga provotiden om det behövs. Det ska även vara möjligt att justera villkoren för vattenhushållningen utifrån de erfarenheter som erhålls under provotiden.

Sångsvan, som är beroende av isfria vatten vintertid, övervintrar i stora antal i Ståloppets/Stensjöns öppna vatten. Muddringen kommer att leda till minskad flödes hastighet i Ståloppet, med ökad risk för isbildning som följd. Förändringen är varaktig. De lokala förutsättningarna för sångsvanens övervintring riskerar att försämrans om inga skyddsåtgärder vidtas. Saknas dessutom andra lämpliga övervintringsplatser i närområdet blir effekten att övervintringsförutsättningarna under kalla vintrar helt försvinner på lokal nivå. Dessutom torde risk för att sångsvan störs föreligga, i synnerhet om bulleralstrande åtgärder utförs under vintern (dec-feb).

I Ståloppets södra del finns även (enligt MKB) livsmiljöer för bred gulbrämad dykare och bred paljettdykare. Arterna har inte eftersökts aktivt inom ramen för denna ansökan. Bred paljettdykare har däremot konstaterats i Rådasjöns östra del,

där de ekologiska förutsättningarna påminner om de i Ståloppet. Det är således förutsebart att arten förekommer även i Ståloppet. Arterna har liknande miljökrav varför detsamma gäller för bred gulbrämrad dykare. Arternas fortplantningsområde utgörs av växtrika vattenområden samt landområdet upp till 200 meter från stranden. Äggen läggs under våren (mars-maj) i växtdelar under vatten. Båda arterna tycks även övervintra i vatten.

Sångsvan är upptagen i bilaga 1 till EU:s Fågeldirektiv. Arten markeras därför med B i bilaga 1 till AFO och skyddas av bestämmelserna i förordningens 4 §. Av det följer att det bland annat är förbjudet att avsiktligt störa arten samt att förstöra artens viloplats. Även bred gulbrämrad dykare och bred paljettdykare omfattas av förbudet i 4 § AFO; de markeras med N i bilaga 1 till förordningen.

Skyddsåtgärder för sångsvan

Länsstyrelsen noterar först och främst att sökandena åtar sig att motverka isbildning i Ståloppet under kalla vintrar. Således bedöms risken för skada på sångsvanens viloplats vara eliminerad. Åtagandet bör skrivas in som ett villkor för tillståndet enligt sökandenas förslag.

Störning kan undvikas om bulleralstrande åtgärder undviks mellan december – februari. Utförs däremot åtgärderna under denna tid riskerar sångsvan att undvika Ståloppet. Den lokala effekten av denna störning avgörs av områdets känslighet för störning, dvs. hur tillgången på alternativa övervintringsplatser – områden med öppet vatten även under kalla vintrar – ser ut i närområdet. I MKB skrivs den negativa effekten ned eftersom andra vattenområden som är öppna även under kalla vintrar finns i regionen. Det verkar således som att det lokalt, alltså i de närliggande sjöarna, saknas vattenområden som är öppna även under kalla vintrar. Under den kalla vintern 2010/2011 noterades mycket riktigt en överväldigande majoritet av de rastande sångsvanarna i närområdet i Ståloppet/Stensjön (Artportalen). Om Ståloppetlokalen otillgängliggörs av mänsklig störning mellan december - februari får sångsvan därmed antas försvinna helt från området och tvingas söka andra övervintringsplatser. Det är oklart var närmsta lämpliga övervintringsplatser finns.

Denna störning, att hindra sångsvan från att nyttja viloplatsen, måste enligt Länsstyrelsen vara av sådan art att åtgärden omfattas av förbud enligt 4 § p. 2 AFO. Till stöd för detta vill Länsstyrelsen hänvisa till EU-kommissionens Vägledning om strikt skydd för djurarter av intresse för gemenskapen i enlighet med rådets direktiv 92/43/EEG om bevarande av livsmiljöer (slutlig version, februari 2007). I denna står om störning i moment (36) ”att varje aktivitet som påverkar överlevnadschanser, fortplantningsresultat eller fortplantningsförmåga hos en skyddad art, eller som leder till en minskning av förekomsten i det aktuella området, måste anses vara en störning i den mening som avses i artikel 12” (jfr 4 § p. 2 AFO).

Länsstyrelsen delar inte sökandenas bedömning att störningen skulle vara oavsiktlig.

Skyddsåtgärder för dykare

En förutsebar konsekvens av att muddra i dykarskalbaggarnas fortplantningsmiljö under april – maj är att såväl vuxna individer som ägg och larver kan komma att skadas. Detta kräver dispens enligt 14 § AFO. Däremot torde inte arternas livsmiljö skadas på ett sådant sätt att funktionen i deras fortplantningsområden och viloplats (som även omfattar flera andra områden i Rådasjön) förlorar sin funktion, om nu livsmiljön i Ståloppet skulle försvinna. Länsstyrelsen finner emellertid att livsmiljön inte tycks påverkas av åtgärderna i Ståloppet. Bedömningen görs mot bakgrund av uppgifterna i MKB och den tekniska beskrivningen. Under förutsättning att arbetet utförs enligt ansökan anser Länsstyrelsen att förbuden i AFO inte aktualiseras med avseende på dykarskalbaggar.

Finns förutsättningar för dispens enligt 14 § AFO?

Länsstyrelsen anser att den lämpligaste lösningen är att undvika störande arbeten i Ståloppet under december – februari. Det finns inget i ansökan som tyder på att ett sådant villkor skulle vara orimligt försvarande. Länsstyrelsen avstår därför från att vidare gå in på om förutsättningar finns för att lämna dispens enligt 14 § AFO vad

gäller sångsvan, till dess att sökandena formellt meddelat att man ansöker om en sådan.

Föroreningar i sediment och mark

Länsstyrelsen kan konstatera att det bitvis finns förorenade sediment. Det är viktigt att dessa vid muddring tas omhand på ett sådant sätt att risken spridning av föroreningar minimeras. I anslutning till den sträcka som nu är aktuell nedströms Stensjön finns flera både misstänkt och konstaterat förorenade markområden. Fastigheten Grustaget 1 är konstaterat kraftigt förorenad med bland annat PAH och ftalater. De eventuella arbeten som görs i anslutning till denna fastighet måste genomföras med stor försiktighet. I anslutning till nu aktuell sträckning av Möln-dalsån nedströms Stensjön har bedrivits flera typer av verksamheter som kan ha orsakat föroreningar. Vid schakt för kulvert kan provtagning av jord behöva göras. Föroreningar som kan förekomma är främst metaller, oljor och lösningsmedel.

Länsstyrelsen anser att det ska fastställas ett särskilt kontrollprogram för driftskedet. Vattennivåer, tappningar, regleringsåtgärder m.m. ska dokumenteras fortlöpande så att det är möjligt att säkerställa och kontrollera att vattenhushållningsbestämmelserna och övriga villkor följs. Även fiskvägarnas funktion ska kontrolleras. Kontrollprogrammet bör utarbetas under prövotiden enligt ovan.

Miljöförvaltningen Mölndals stad

Miljöförvaltningen har anfört att ansökan med dess justeringar och kompletteringar är omfattande och att planerade åtgärder och dess effekter/ konsekvenser nu får anses väl teoretiskt utredda. Även om Miljöförvaltningen har stort förtroende för kompetensen och materialet som är underlag för ansökan delar dock Miljöförvaltningen synpunkten om att ansökan bör granskas av utomstående expertis. Det är svårt att utan fördjupade specialistkunskaper bedöma åtgärderna och ingreppen, effekterna och konsekvenserna samt att värdera och bedöma möjliga alternativ. En utomstående granskning och bedömning av såväl det hydrologiska och hydrauliska som det biologiska och ekologiska skulle därför vara värdefull för tillförliten till ansökan.

Under punkt 13 i de föreslagna villkoren föreslås att sökandena ska upprätta ett kontrollprogram för arbetenas utförande i samråd med tillsynsmyndigheten. Här förordar Miljöförvaltningen att det upprättas ett kontrollprogram för hela driften av verksamheten för att kunna utvärdera om de olika åtgärderna för att minska negativ påverkan på exempelvis de fiskeribiologiska och andra naturvärden fungerar eller ej.

Ekologiska system är komplexa, vilket gör att det inte fullt ut går att teoretiskt förutse vilka effekterna blir av de planerade åtgärderna. Översvämningssområdena och de strömmande partierna kommer bland annat att påverkas, trots noga anpassningar av tappningsplan och vissa kompensatoriska åtgärder, men frågan är på vilket sätt och i vilken omfattning. Därför anser Miljöförvaltningen att det inom kontrollprogrammet ska tas fram ett väl avvägt och anpassat uppföljningsprogram med fokus på ekologisk bevakning av för området specifika arter. En sådan uppföljning är även avgörande för att kunna utläsa eventuella långsiktiga konsekvenser av åtgärderna. Vid eventuell negativ påverkan på arterna och de ekologiska systemen förutsätter Miljöförvaltningen att krav finns på sökandena att lämpliga åtgärder vidtas. Enligt de föreslagna villkoren förslås att effekterna av regleringen ska följas under en provotid om tre år och att sökandena i förekommande fall ska redovisa förslag på åtgärder för att bättre överensstämme med historiska ekosystemskapande förhållanden ska uppnås. Kanske är intentionerna i detta det som Miljöförvaltningen efterfrågar? Miljöförvaltningen anser att det är av stor vikt att de biologiska och ekologiska aspekterna följs upp och kopplas till åtgärderna och att uppföljningen sker under en längre tid än tre år, eftersom det kan ta tid innan effekterna syns på ekosystem- och artnivå. Denna uppföljning bör finnas med som en egen preciserad punkt bland villkoren .

Miljö- och bygglövnämnden i Härryda kommun

Nämnden har i tidigare yttrande påtalat vikten av att klarlägga vilken framtida teoretiskt högsta nivå som kan hållas i Stensjön/Rådasjön. I Swecos rapport 2016-02-01 anges på sidan 9 att Stensjöns dämme kommer att höjas till 1 meter över dämmningsgräns. Den valda formuleringen väcker en farhåga om att dämmets

föreslagna utformning innebär att en högre maximal nivå kan hållas innan dämnet överspolas jämfört med nuvarande dämme. Enligt tidigare lämnade uppgifter, bl.a. vid den förberedande förhandlingen med miljödomstolen i januari 2014, har sökandena angivit att det nya dämmets överkant inte kommer bli högre än nuvarande. Det är ur Härryda kommuns synvinkel mycket angeläget att uppgifter om detta redovisas tydligt eftersom kännedom om detta behövs vid bedömning av vilka förebyggande skyddsåtgärder som kan behöva vidtas uppströms, bland annat i Mölnlycke.

Vad gäller åtgärder i Stålloppet och Rådasjöns utlopp har sökandena tämligen väl beskrivit skälen till att öka kapaciteten och flödet mellan sjöarna. Dock har sökandena inte funnit några rimliga alternativa lösningar för att behålla eller skapa partier med mer strömmande vatten. Ursprungsförslaget är alltså aktuellt vilket innebär att en mer långsamflytande kanal skapas. Det är enligt nämnden olyckligt då betydelsen av strömmande vatten är mycket stor för naturvärdena på platsen. Den nu föreslagna höjningen av dämmningsgränsen för att skapa så kallad ekosystemskapande överdämning bedöms utgöra en tillfredsställande kompromiss mellan olika intressen. Effekter av den nya regleringen föreslås följas upp under en prövotid om tre år. Nämnden förutsätter att inverkan på naturmiljön kommer att ingå i denna uppföljning.

Göteborgs Stad, Kretslopp och vatten

Kretslopp och vatten betraktar främst frågan ur ett råvattenperspektiv och vill understryka:

- Göteborgs behov av råvatten från Mölndalsåsystemet ska beaktas både med avseende på kvalitet och kvantitet.
- Vi ser positivt på förtappning baserad på väderleksprognos och inte minska råvattenmagasinsvolymen om det inte är nödvändigt.
- Överdämning som sköljer av strandzon är inte bra från råvattensynpunkt med tanke på mikrobiologiska risker och färgtal, därför bör det inte bli vanligare uppströms Stålloppet.

- Kretslopp och vatten måste bli kontaktade innan arbeten påbörjas och fortlöpande informerade under arbetets gång.
- Vid störningar eller incidenter som kan påverka vattenkvaliteten i Rådasjön ska kretslopps och vattens kontrollcentral vid Alelyckan kontaktas på telefon 031-368 72 50.

Sammanfattningsvis är vårt ställningstagande att vi inte har några invändningar mot den justerade ansökan om punkterna ovan beaktas och översvämningar uppströms Stålloppet inte blir vanligare då det är negativt ur råvattensynpunkt. Kretslopp och vatten har inga synpunkter om granskning av extern sakkunnig.

Mölnaldalsåns vattenråd

Vattenrådet har anfört följande. Vattenrådet ser att trots de förändringar som gjorts i ansökan så leder förslaget fortsatt till många för vattenmiljöerna negativa konsekvenser. Fortsatt kommer en stor del av de för ekologin viktiga svämplanen vid Rådasjön och Vällsjön att försvinna, strömningsförhållandena i Stålloppet och Stensjön tas bort och miljön påverkas av grävningarna där. Det är visserligen bra att man förlängt vegetationsperioden till februari – oktober men huvudproblemet att man vill göra om Stensjön och Rådasjön till en gemensam sjö och minska på de högsta sjönivåerna och därmed på svämplanen i Rådasjön kvarstår. Minskningen av svämplanens yta och påverkan på svämplanens funktion måste anses innebära att den hydromorfologiska och ekologiska statusen försämras. En försämring som inte är tillåten enligt Vattendirektivet. Vattenrådet anser att sökandenas egna bedömningar av statusklassning och påverkan på dessa synes ha brister i relation till vad förslaget innebär.

Det saknas underlag som visar att den "våröversvämning" (på max DG +30) som nu kan tillåtas under mars – april är tillräcklig för exempelvis gädda och grodor m.fl. arter och för strandängens ekologi. Svämningarnas varaktighet beskrivs inte heller. Miljökonsekvensbedömningarna är fortsatt bristfälliga när det gäller påverkan på det djurliv som finns inom svämplansområdet. En ekologiskt anpassad regleringsstrategi som tar höjd för det biologiska livets behov, anpassningar och variationer inom och mellan år ser vattenrådet som nödvändig.

Det strömmande vattnet vid Ståloppet och Stensjön försvinner – detta innebär negativ påverkan på övervintrande fåglar, lake och på ekologin i området. Den kompensation som innebär att man skall hålla 100-200 m² vattenyta öppen vintertid för fågellivet vid Stensjön/Ståloppet är otillräcklig och innebär en mycket stark minskning av öppet vatten jämfört med dagens förhållanden.

Vattenrådet är positivt till att man beslutat att villkoret avseende fiskvägar inte längre ska vara ett latent villkor vilket innebär att fiskvandringvägar kommer att anläggas förbi Stensjö dämme och vid Grevedämnet i samband med övriga planerade arbeten.

Det är också positivt att erfarenheterna av regleringen ska följas under tre år som vid behov kan förlängas. Det framgår dock inte vad som blir konsekvensen om man under prøvotiden finner att de utförda åtgärderna och regleringen har en större negativ påverkan än vad utförda utredningar visar.

I en aktuell dom från EU-domstolen (Bremen-domen, mål C-461/13) fastställer EU-domstolen att det så kallade försämringsförbudet gäller på kvalitetsfaktornivå. Vattenrådet önskar därför en genomgång och redovisning av de föreslagna åtgärderna kan komma att påverka de enskilda kvalitetsfaktorerna och vilka eventuella skyddsåtgärder som kan komma att behövas för att säkerställa att vattenområdet även i fortsättningen kan klassas att ha en god ekologisk status.

Vattenrådet inser att översvämningar i Härryda, Mölndal och Göteborg kan medföra stora ekonomiska konsekvenser och kan äventyra viktiga samhällsfunktioner samt att det också är viktigt att regleringen sker på sådant sätt att tillgången på råvatten av god kvalitet för Mölndal och Göteborg säkras. Om sjön översvämmas ofta kan det vara svårt att uppnå då färgtalet höjs och bl.a. mikrobiologiska föroreningar tillkommer. Rådasjön är huvudvattentäkt för Mölndal och en viktig vattentäkt för Göteborg. Samtidigt måste Rådasjön tillåtas svämmas över i tillräcklig omfattning så att dess ekologiska värden kan bestå och vattendirektivens krav kan uppnås.

Kerstin Jönson (representant för Mölndals fiskeråd i Vattenrådet) anmäler skiljaktig mening och menar att ansökta åtgärder inte påverkar de parametrar som har inverkan på svämplanen kring berörda vatten.

Föreningen Gunnebo Väner

Föreningen avstyrker bifall till ansökan så länge sökandena inte visat att regleringen verkligen kan ske utan skada för fågellivet och friluftslivets intressen. Föreningen påpekar att konsekvenserna av ansökt reglering är ofullständigt utredda och anser att dessa måste utredas närmare av en tredje part innan tillstånd kan komma i fråga.

Grevedämmets finans AB

Bolaget har i tidigare yttranden ställt sig positivt till Mölndals Stads och Mölndals Kvarnby's ansökan. Bolaget har därvid utgått från att den nu ansökta verksamheten inte påverkar bolagets rätt till att återuppta dämning och elkraftproduktion på fastigheten enligt 1939-års dom. Bolaget har vidare utgått ifrån att den ansökta verksamheten inte kommer medföra någon skada på fastigheterna i form av erosion eller liknande.

Som följd av ovan har bolaget förutsatt att den ansökta ombyggnationen av Grevedämnet och tappningen utförs på ett sätt som inte försvårar återupptagandet av dämningen. Detsamma förutsätts vad gäller de åtgärder som beskrivs i aktbilaga 86.

Bolaget medger att Mölndals Stad/Mölndals Kvarnby i enlighet med sitt villkorsförslag placerar fiskvandringssväg i del av det tredje utskovet från höger i den norra åfåran i Grevedämnet. Överenskommelse därom har ingåtts mellan parterna.

Naturskyddsföreningen i Härryda och Naturskyddsföreningen i Mölndal har sammanfattningsvis anfört följande. Berörd lagstiftning är komplex, såväl avseende lokala regleringar som reglering på EU-nivå, där frågor om biologisk mångfald och problematik med utarmning av arter och biotoper betonas i allt högre grad. Den omfattande och komplexa påverkan som ansökta åtgärder medför ställer särskilt höga krav på underlaget, som sökandena är skyldiga att redovisa. De redovisningar som hittills getts in uppfyller inte till fullo de krav som bör ställas på dem.

Det är bra att sökandena har tagit intryck av kritiken mot tidigare förslag till reglering av Rådasjön och att man nu gjort vissa förändringar av regleringen och regleringstiden. Föreslagen vattenregim för Rådasjön innebär dock fortfarande en risk för stor negativ påverkan på de strandnära områdena kring Rådasjön och på dess ekologi.

Denna påverkan orsakas dels av att en större del av det svämplaneområde som översvämmas minst 4:e år helt kommer att försvinna då översvämningar här tas bort, mellan nivån DG+30 - DG +60). Dessutom kommer inga svämningar tillåtas alls inom svämplaneområdet, mellan DG - DG +60, under månaderna november – februari. Detta innebär stora förändringar jämfört med den vattenregim som präglat Rådasjön. Något som innebär en risk för försämring av sjöns statusklassning när det gäller de biologiska och hydromorfologiska parametrar och kvalitetsfaktorer som pekas ut enligt EU:s vattendirektiv. Förändringarna riskerar dessutom ge negativa påverkan av miljöer för ett flertal naturvårdsarter och skyddsvärda naturtyper.

När det gäller ingreppen i Ståloppet kvarstår vår bedömning att dessa innebär stora förändringar av miljön här. Effekterna av ingreppen gör att strömningshastigheter minskar vilket påverkar växt- och djurliv bl.a. flera förekomster av naturvårdsarter. Det kompensationsområde i form av en öppen vak kommer enbart ersätta ca 1 % av nuvarande under vintertid isfria område. Själva urgrävningen och muddringen innebär också ett stort ingrepp för miljön.

Sammantaget är påverkan så stor att den innebär en risk för försämring av områdets statusklassning när det gäller de biologiska och hydromorfologiska parametrar och kvalitetsfaktorer som pekas ut enligt EU:s vattendirektiv. Därmed uppfylls inte "icke försämringskravet" vilket inte är i enlighet med kraven enligt vattendirektiven (se Bremen-domen, mål C-461/13). Förändringarna riskerar dessutom ge negativ påverkan på miljöer för ett flertal naturvårdsarter och skyddsvärda naturtyper vilket står i strid med miljöbalken, strandskydd, artskyddsförordningen och gällande reservatsföreskrifter.

Att sökandena efter påpekande från remissinstanserna nu utrett Rådasjöns påverkan på vattenflödet från uppströms liggande Vällsjön är bra. Av utredningen framkommer att Vällsjön är påverkad av höga nivåer i Rådasjön vilka leder till översvämningar runt Vällsjön. Dessvärre framkommer inte av inlagen hur stor påverkan är eller hur det rika växt- och djurlivet som finns inom svämplanet vid Vällsjön påverkas. Detta bör utredas ytterligare. Det bör dessutom utredas hur uppströms liggande Massetjärn kan påverkas av förändringar i Rådasjöns vattennivåer. Det synes som om det här kan finnas likartade förhållanden som när det gäller uppströms liggande Vällsjön.

Generellt gäller att det fortsatt finns mycket stora brister i sökandenas redovisning i förekomster av naturvårdsarter och fiskars lekområde. Delvis beror detta på brist på naturinventeringar och dels på att man inte använt information från tidigare genomförda inventeringar. Den kartredovisning man gjort av några naturvårdsarter är allt för översiktlig och otydlig. Dessutom finns en felaktig redovisning av smal dammsnäcka vid Vällsjön. Ytterligare inventeringar bör göras och arters förekomst redovisas bättre.

Sökandena kan inte anses ha uppfyllt lagstiftningens krav på undersökningar och redovisningar av underlagsmaterial och en relevant miljökonsekvensbeskrivning. Det är viktigt att man i bedömningar kring den negativa påverkan projektet kan medföra utgår från "Försiktighetsprincipen". Detta då frågan rör för miljöarbetet grundläggande och fundamentala frågor kring vattenekosystem och bevarande. Värden som har mycket stor betydelse och där förstörelse av dessa kan vara irreversibla.

Föreningarna förordar att extern kompetens inom hydrologi och biologi tas in för att granska ärendet. Orsaken är att ärendet är mycket komplext, berör ett mycket värdefullt vattenområde och att det finns många i hög grad motstående uppfattningar kring projektets inverkan och påverkan. Det finns dessutom stora oklarheter

och olika uppfattningar kring sjöns ekologi och de olika arternas krav och förekomst. Vid en extern granskning bör en bristanalys göras.

Mölnbals Kvarnby och Mölnbals stad har bl.a. svarat följande.

Syftet med ansökan

När ansökan om åtgärder för att begränsa samhällsfarliga översvämningar i nedre Mölnbalsån anhängiggjordes, hade det passerat sju år sedan den omfattande översvämningen hösten 2006. Målet har i dagarna varit föremål för mark- och miljödomstolens handläggning i tre år. Det finns en uppenbar risk för att minnet av olägenheter och skador av samhällsfarliga översvämningar försvagas över tid. För Mölnbals Kvarnby och Mölnbals Stad är det mycket oroväckande att prövningen av ansökan drar ut på tiden.

Det må erinras om att ansökta åtgärder för Stensjön och Rådasjön är helt avgörande för att målet att bemästra och begränsa samhällsfarliga översvämningar ska kunna uppnås.

Samverkande åtgärder har utförts i Mölnbalsån uppströms samt nedströms Stensjön-Rådasjön. Betydande investeringar har genomförts i det goda syftet att centrala Mölnbald samt delar av Göteborg inte ska skadas av samhällsfarliga översvämningar. Omfattande utredningar av myndigheter har genomförts. Här kan bland annat nämnas Länsstyrelsens för Västra Götalands län rapport 2015:55 avseende Riskhanteringsplan för översvämningar i Göteborg.

Rapportarbetet utgör ett led i arbetet enligt EU:s direktiv om bedömning och hantering av översvämningrisker. Göteborg har i ett första steg utpekats som ett av 18 områden i Sverige med betydande översvämningrisk.

I rapporten framförs vidare under avsnittet ”Samverkan med vattendirektivet”, att vattenförvaltningens arbete och arbetet med riskhanteringsplaner för att motverka översvämning bör samverka för att synergieffekter mellan de olika planerna ska kunna bidra till en god vattenstatus och samtidigt minska risken för översvämning.

Det må för tydlighets skull framhållas att det i rapporten 2015:55 anges åtgärder som återstår att genomföra, nämligen ”Ombyggnaden av Stensjö dämme som är sista dämmet innan tätbefolkade områden i Mölndal och Göteborg” samt även ”Muddring av Stålloppet ned mot Stensjön”.

Myndigheten för samhällskydd och beredskap har på ett tidigt stadium markerat att de ansökta åtgärderna i Stensjön-Rådasjön är av avgörande betydelse för att begränsa översvämningar. Åtgärderna i Stensjön-Rådasjön har sådan vikt för samhället att MSB avsatt statsbidrag för att möjliggöra åtgärderna.

Mot denna bakgrund är det från samhällelig synpunkt rimligt att förutsätta att centrala myndigheter samverkar till att åsyftade översvämningsbegränsande åtgärder kommer till stånd snarast möjligt.

Ytterligare anpassad tappningsplan

De successiva fördjupade krav på utredningar som myndigheter och andra framställt har inneburit att den planerade regleringsstrategin har kunnat ges en ytterligare något förändrad inriktning, som i allt väsentligt kommer att motsvara den reglering som bedrivits under de senaste ca 30 åren, med samtidigt bibehållande av den översvämningsbegränsande funktion som avsågs redan i ansökan januari 2013.

En alldeles given förutsättning för den översvämningsbegränsande funktionen är att planerade åtgärder får utföras i Stålloppet och nedströms Stensjön.

I till genmälet fogad Rapport av SWECO redogörs för den justerade tappningsstrategi som nu föreslås. En skillnad är att tappningsplanen för vegetationsperioden förlängs till att avse månaderna februari – oktober. Vintertappningsperioden förkortas i motsvarande mån till månaderna november – januari.

Klassificering av vattenförekomsterna

Ett utredningskrav som rests från myndigheternas sida är att fullständig redovisning av vattenförekomsternas klassificering ska göras.

Det får konstateras att detta kompletterande arbete dragit åtskillig tid. En avgörande anledning till detta är att Havs- och vattenmyndighetens föreskrifter för hur klassificering ska ske, uppfattas innehålla felaktigheter i angivna beräkningsformler.

Ett annat skäl till att arbetet tagit tid är att den klassificering som finns angiven för berörda vattenförekomster i Mölndalsån bygger på generellt antagna data, i stället för att utgå från faktiska förhållanden. Mölndals Kvarnby och Mölndals Stad har därför måst göra helt nya klassificeringar som utgår från faktiska vattenföringsförhållanden m.m. som gällt under ca 30 års tid.

Först därefter har en jämförande klassificering kunnat göras med användande av den tappningsstrategi som nu föreslås.

Sammantaget kan konstateras att klassificeringen för ansökt reglering och åtgärder är helt likvärdig, eller i någon mån högre, än den klassificering som följer av befintliga förhållanden. Kravet på att försämring inte ska uppstå efterlevs således.

I SWECO:s rapport samt i till genmälet fogad komplettering av miljökonsekvensbeskrivningen, utförd av Medins Havs- och Vattenkonsulter AB, redogörs närmare för klassificeringarna samt resultaten, vattenförekomst för vattenförekomst.

Diverse frågeställningar

I inkomna remissyttranden har rests ett antal frågor av varierande slag. Sökandena kommenterar dem sammanfattningsvis enligt följande.

Remissmyndigheter har framfört att det är viktigt att Rådasjön överdäms på ungefär samma sätt som tidigare även under vårvintern bl.a. för att främja gäddlek.

Regleringsstrategin har därför reviderats så att den reglering som tidigare använts under vegetationsperioden utsträcks till att börja redan 1 februari. Under de

månader under vinterhalvåret då risken för översvämningar är som störst, november - januari, görs dock ingen förändring av tidigare redovisad regleringsstrategi. Stålloppet och dess urgrävning, med eller utan ett separat dämme i Rådasjöns utlopp, har behandlats ytterligare, inklusive möjligheten att leda en del av vattnet från Rådasjön genom en kanal längs Gunnebos parkering. Det senare skulle dock innebära orimliga kostnader och sannolikt strida mot reservatsföreskrifter. Att det finns behov av urgrävning av Stålloppet redovisas genom jämförelser mellan vattenståndet i Rådasjön vid ett högflöde som 2006 med och utan förväntad klimateffekt för såväl urgrävning av Stålloppet som ingen åtgärd alls. Resultaten visar att vattenståndet i Rådasjön blir 60 cm högre om ingen urgrävning sker, vilket skulle ge oacceptabelt stora överdämningar. Marginalen mot framtida översvämningar blir vidare så dålig att kvarvarande åtgärder i utloppet ur Stensjön inte uppfyller MSBs kriterier för att vara bidragsberättigade.

Reglering baserad på Rådasjöns vattenstånd ger, vid vattenstånd i Rådasjön över dämningensgränsen, något förhöjda vattenstånd i Stensjön, jämfört med dagens förhållanden, där regleringen sker på Stensjöns vattenstånd. I gengäld kommer de största överdämningarna av Stensjön som inträffar med dagens förhållanden att reduceras med den nya regleringen. Genom att Stensjöns dämme i framtiden kommer att regleras på vattenståndet i Rådasjön, så erhålls samma möjlighet till styrning av Rådasjöns vattenstånd som om det även funnes ett dämme i Rådasjöns utlopp. Utbyggnad av ett dämme i Rådasjön avråds bestämt.

Rådasjön påverkar vattenståndet i Vällsjön genom bakdämning när Rådasjön blir överdämd. Nivåskillnaden mellan sjöarna blir i storleksordningen 20 cm vid DG i Rådasjön och minskar till ca 5 cm vid DG+50 cm. Denna skillnad gäller i slutfasen av en överdämningsperiod i Rådasjön .

Vattenmyndigheten har gjort en klassning av vattenförekomsterna i Mölndalsån, varav Rådasjön, Stensjön, Stålloppet och ån nedströms om Stensjön fram till sammanflödet med Kålleredsbäcken berörs av nu föreslagna vattenarbeten och åtgärder i form av ändrad reglering. Myndighetens klassning av hydrologisk regim

har utförts som en ren skrivbordsprodukt med förutsättningar som saknar all form av likhet med de faktiska förhållandena. SMHI har sålunda i sitt uppdrag att ta fram beräkningsunderlag för klassificeringen antagit att endast Östra Nedsjön är reglerad (för vattenkraftsändamål). Övriga reglerade sjöar, västra Nedsjön, Härsjöarna, Landvettersjön och Rådasjön- Stensjön förutsätts vara oreglerade och ha en och samma avbördningskapacitet. Att endast en mindre reglering av SMHI antas ske längst upp i åsystemet ger till effekt att nästan alla variationer i flöde som beror av regleringen utjämnas ner genom åsystemet. Detta medför att vattenföringen i ån och vattenståndet i de nedre sjöarna Rådasjön - Stensjön reagerar i stort sett som om hela Mölndalsån skulle vara oreglerad.

Beräkningarna på det faktiska reglerade åsystemet visar att de grova förenklingarna i Vattenmyndighetens beräkningssätt leder till helt verklighetsfrämmande resultat. Eftersom myndighetens klassning är verklighetsfrämmande, har Mölndals Kvarnby och Mölndals Stad gjort en fullständig klassning grundad på historiska, faktiska förhållanden. Beräkningarna visar att för vattendragen är statusen för enskilda parametrar som högst Måttlig under nuvarande förhållanden, men otillfredsställande beträffande förändringstakten. Den sammanvägda klassen för kvalitetsfaktorn hydrologisk regim blir därför Otillfredsställande. För sjöarna blir nuvarande status för hydrologisk regim Måttlig.

Med den nya reglering som nu avses genomföras blir det för sjöarna samma statusklass beträffande hydrologisk regim som för nuvarande förhållanden, förutom för Rådasjön, där den för vattenståndets förändringstakt ökar från Måttlig till God. För vattendragen sker ingen förändring av statusklass för hydrologisk regim med den nya regleringen.

Det har ifrågasatts om inte den urgrävning av Stålloppet som ingår i ansökan kan ersättas av förbättrad fördröjning av flöden uppströms Landvettersjön, eller genom att helt eller delvis leda om Kålleredsbäcken genom Stora Ån ut till havet. Det förra förslaget är helt orealistiskt, då det kräver stora konstlade ingrepp i naturen. Det senare alternativet skulle kosta flera tiotals gånger så mycket som en urgrävning av

Stålloppet och trots det inte minska översvämningsriskerna uppströms om Kålleredsbäckens tillflödespunkt.

Mölndals Kvarnby och Mölndals Stad har inte i något fall funnit det välmotiverat att ändra ansökan med anledning av framförda förslag på alternativa utföranden.

Villkor och försiktighetsmått

Länsstyrelsen har i yttrande aktbil. 78 angivit villkorspunkter som yrkas ska gälla vid bifall till ansökan. Yrkandena överensstämmer i stort med de villkor som sökandena redovisat.

Det föreslås att erfarenheterna av regleringen ska följas under en provotid om tre år. Kontrollprogram för provotiden bör utformas efter samråd med tillsynsmyndigheten. Om det visar sig att provotiden efter tre år behöver förlängas, får det avgöras av mark- och miljödomstolen vid den tiden.

Sökandena medger Länsstyrelsens yrkande om att vid grävning i Stålloppet ska botten och kantzoner utformas i samråd med natur- och fiskeexpertis. Planen för arbetet ska utformas efter samråd med tillsynsmyndigheten.

Sökandena godtar vidare att arbeten vid sångsvanens övervintringsplats i inloppet till Stensjön ska undvikas under perioden december – februari.

Hänsyn till och beaktande av kommunal vattenförsörjning kommer givetvis att tas. Information kommer att ges till Göteborgs stad om byggstart samt fortlöpande under arbetets genomförande. I kontrollprogram ska infogas kontaktuppgifter bl.a till Alelyckans vattenverks kontrollcentral.

Sökandena avser att följa de försiktighetsmått som framgår av miljökonsekvensbeskrivningen och de kompletteringar och tillägg till denna som gjorts.

Granskning av extern sakkunnig

Det har från HaV och Länsstyrelsen gjorts gällande att ansökan är av den arten att ansökan bör granskas av utomstående sakkunniga personer.

Sökandena är i grunden av den uppfattningen att de konsulter som medverkat till att utforma ansökan är mycket kvalificerade och lämpade för sina uppdrag.

Beträffande naturvårdsfrågorna i målet är de så väl dokumenterade och bedömda, och samtidigt allmänt förekommande, att någon extern granskning inte alls är motiverad.

När det gäller de hydrologiska och hydrauliska aspekterna finns inte någon bättre kraft vad avser Mölndalsån, än civilingenjör C-G Göransson, SWECO.

Emellertid innehåller målet samt syftet med ansökan, flera kopplingar till SMHI. Det gäller bland annat det styr- och prognosprogram som utarbetats av SMHI och som kommer att vara beroende av prognoser från SMHI. Även i andra avseenden berörs SMHI.

Till detta vill sökandena lägga att allmänhetens och myndighetsföreträdares möjligheter att fullt ut följa och förstå hydrologiska och hydrauliska rapporter och skeenden, av naturliga skäl kan vara begränsad.

Mot denna bakgrund motsätter sig sökandena inte att SMHI förordnas att granska ansökan, för det fall Mark- och miljödomstolen finner det erforderligt.

Ett argument mot extern granskning är den ytterligare tidåtgång som det drar. Det bör dock kunna antas att SMHI på ett effektivt sätt ska kunna genomföra en granskning.

Målets handläggning m.m.

Mark- och miljödomstolen har i beslut den 6 april 2016 ansett att det inte för

bedömningen av målet behöver förordnas sakkunnig för att avge utlåtande i målet och har därför avslagit Havs- och vattenmyndighetens och länsstyrelsens yrkande om sådant förordnade.

Domstolen höll huvudförhandling syn i målet den 27 och 28 oktober 2016. Målet har därefter kompletterats med förtydliganden av den redovisning rörande klassning och bedömning av vattenförekomster som ingick i sökandenas inlägga den 1 februari 2016 (aktbil 86, Bilaga A).

Länsstyrelsens sammanfattande bedömning är att god ekologisk status i vattenförekomsten inte torde äventyras av planerade åtgärder under förutsättning att åtgärderna utförs med naturvårdshänsyn. Länsstyrelsen konstaterar vidare att samhällsnyttan med åtgärderna är betydande och att ansökan bör kunna tillstyrkas under förutsättning att åtgärderna utformas så bra som möjligt med avseende på morfologiskt och biologiskt tillstånd. Det bör ställas krav på naturvårdsanpassad utformning av kanter och bottensubstrat samt utläggning av död ved.

Havs- och vattenmyndigheten står fast vid sin tidigare bedömning att arbetena i Ståloppet medför så förändrade förhållanden att miljökvalitetsnormerna inte kan följas och att åtgärderna i Ståloppet därför inte kan tillåtas.

SMHI anser sammanfattningsvis att muddringen av Ståloppet bör undvikas till dess att effekterna av de övriga åtgärderna utvärderats.

DOMSKÄL

Rådighet

Sökandena har styrkt sin rådighet inom det område där verksamheten ska bedrivas.

Miljökonsekvensbeskrivning

Miljökonsekvensbeskrivningen uppfyller enligt domstolens bedömning de krav som gäller enligt 6 kap. miljöbalken. Den ska därför godkännas.

Lagligförklaring

Sökandena har yrkat att Stensjö dämme och dammarna vid Grevedämnet lagligförklaras i sitt nuvarande utförande.

I tidigare genom åren meddelade domar har det beviljats tillstånd att med dämnet vid Stensjöns utlopp reglera vattenstånden i Stenssjön samt godkännande av vissa ombyggnadsarbeten vid dämnet. Det är oklart om tidigare domar i något avseende inneburit tillstånd till eller lagligförklaring av dammen. Eftersom det råder oklarhet kan sökandena då med stöd av 17 § lagen (1998:811) om införande av miljöbalken ansöka om lagligförklaring. Eftersom dämnet i tidigare domar inte ifrågasatts, utan tvärtom tagits för givet, så gör domstolen bedömningen att den tillkommit på lagligt sätt, oavsett när den tillkommit och vilken lagstiftning som ska tillämpas vid tiden för dess tillkomst.

De nu aktuella dammarna vid vad som idag benämns Grevedämnet är de dammar som omfattas av dom den 15 maj 1939 i mål AM 20/1937. De nu aktuella dammarna har ett något annorlunda utförande än vad som framgår av ovan nämnd dom. I målet har inga erinringar framförts mot att dammarna lagligförklaras i sitt nuvarande utförande och inte heller domstolen kan se några hinder mot att lagligförklara dammarna med de förutsättningar som numera föreligger både vad avser ändrade förhållandena på platsen sedan tidigare dom och vad avser inställningen från övriga nu berörda enskilda och allmänna intressen.

Stensjö dämme och dammarna vid Grevedämnet ska således förklaras ha tillkommit på lagligt vis i sitt nuvarande utförande.

Tillåtlighet

Inledningsvis kan konstateras att ansökan avser det sista av flera hittills tillståndsgivna projekt i Mölndalsåns avrinningsområde som syftar till att begränsa risken för samhällsfarliga översvämningar inom avrinningsområdet men framförallt i Mölndals tätort. Domstolen delar sökandenas uppfattning att det är angeläget och av stort samhällsintresse att för samhället skadliga översvämningar begränsas så

långt som möjligt men att skälig hänsyn också måste tas till motstående intressen som avser bl.a. naturmiljön i området.

Ansökan innefattar åtgärder för att dels kunna tappa av större flöden genom Mölndalsån vid Stensjöns utlopp, dels att kunna tappa av större flöden genom Ståloppet för att kunna utnyttja Stensjön och Rådasjöns fulla potential som magasin vid höga flöden och dels en ändrad reglering av sjöarna för att kunna vidmakthålla de ekosystemskapande översvämningarna i området som annars påverkas av nämnda åtgärder.

Huvudsyftet med åtgärderna är att inför väntade omfattande nederbördssituationer med risk för översvämning av bebyggda områden kunna förhandstappa vatten från Rådasjön-Stensjön i syfte att skapa förutsättningar att därefter kunna innehålla höga flöden i sjöarna. En förhandstappning kan behöva göras inom några få dygn vilket innebär att även planerade åtgärder i och i anslutning till Ståloppet har stor betydelse för att huvudsyftet med ansökan ska kunna uppnås.

Sökandena har i ansökan redovisat beräkningar av hur de ekosystemskapande översvämningarna i Rådasjön ska kunna bibehållas även efter det att åtgärder vidtagits i Ståloppet och vid en ny regleringsregim. Mark- och miljödomstolen delar sökandenas uppfattning att det med en lämplig regleringsstrategi är möjligt att åstadkomma översvämningar kring Rådasjön i viss omfattning. I vilket avseende detta är tillräckligt för att begränsa påverkan på berörda ekosystem kring sjön behandlas nedan.

När det gäller åtgärderna vid Stensjöns utlopp och vidare nedströms i Mölndalsån så är dessa helt nödvändiga för att kunna tappa av större flöden. Det har inte framkommit några invändningar mot ombyggnationerna av befintliga dämmen, upprensningarna i vattendragets fåror eller åtgärderna för att leda förbi större vattenflöden. Inte heller mark- och miljödomstolen har några invändningar mot att man med olika åtgärder ökar flödeskapaciteten vid Stensjön utlopp och vidare nedströms i Mölndalsån. Nyttan av att öka avbördningskapaciteten vid Stensjöns

utlopp framstår som uppenbar oavsett de övriga åtgärder i Ståloppet och den nya reglering som omfattas av ansökan. Berört område hyser visserligen naturvärden, men på det sätt som anläggningarna ska utformas och arbetena utföras kan ingen beaktansvärd skada förväntas uppstå på dessa värden.

Sökandena har vidare åtagit sig att utföra vissa åtgärder för fiskvandring och förbättring av biotoperna vilket bör innebära en betydande förbättring för fiskfaunan och övrig vattenlevande fauna i området.

Från vad som har anförts i målet finner domstolen att i huvudsak tre frågor framstår som avgörande för om ansökta övriga åtgärder ska kunna tillåtas.

- Den ansökta regleringsregimens inverkan på skyddsvärda miljöer och djurarter i översvänningsområdena kring Rådasjön, Ståloppet och Stensjön.
- Inverkan av ansökta arbeten i Ståloppet och på Stensjön på berörda vattenförekomsternas ekologiska status samt på möjligheterna att nå god ekologisk status i dessa.
- Inverkan av ansökta arbeten i Ståloppet på isförhållanden i det område i Stensjön som genom strömningsförhållanden hålls isfritt och därigenom utgör en viloplats för fåglar, vintertid, som enligt 4 § artskyddsförordningen (2007:845) inte får skadas eller förstöras.

Översvänningsområden

Naturskyddsföreningarna i Härryda och Mölndal har anført att den ansökta regleringsregimen kommer att medföra att nu översvänningspåverkade områden kring sjöarna och Ståloppet kommer att minska med förlust av habitat för ett antal skyddsvärda djurarter, bl.a. smal dammsnäcka och grå källbäckslända, som följd.

Mark- och miljödomstolen delar sökandenas bedömning att den ansökta regleringsstrategin inte kommer att medföra förlust av skyddsvärda habitat i någon beaktansvärd omfattning. Som påpekats av sökandena kan översvämningar ge upphov till naturtyper som präglas av vattenstress om de sker med tillräcklig frekvens och varaktighet samt om de sker under vegetationsperioden. Som sökandena också påpekat fordras tätare översvänningsintervall än var fjärde år och

varaktigheter av minst tre veckor för att miljöer som präglas av vattenstress ska uppkomma. Den slutligen föreslagna ekologiskt anpassade regleringsstrategin innebär enligt domstolens bedömning att merparten av de översvänningsberoende våta naturtyperna kring sjöarna och Ståloppet kommer att finnas kvar. Domstolen delar således sökandenas bedömning att de vattenstressade naturtyper som är belägna ovanför planerad dränkningsnivå i huvudsak uppkommit och vidmakthålls genom höga nivåer och utströmning av grundvatten. Mot denna bakgrund finner domstolen att det som anförts av föreningarna inte utgör hinder för att ge tillstånd till ansökta åtgärder i denna del.

Miljö kvalitetsnormen god ekologisk status

Den vattenförekomst som under målets handläggning hamnat i fokus med avseende på frågor kopplade till miljö kvalitetsnormer för vatten är Ståloppet, åsträckan mellan Rådasjön och Stensjön.

Ståloppets vattenmiljöer karakteriseras av lugnflytande strömningsförhållanden med tidvis förekommande högre vattenhastigheter. Undersökningar som sökandena utfört av förekommande bottensediment visar att bottarna på större djup i loppets strömfåra domineras av minerogena sediment finsediment 0 – 0,2 mm och sand samt i vissa delar grus och fin sten. Grundare sediment domineras av fin- och grovdetritus. Bottenfaunaundersökning har utförts i två punkter, vid Rådasjöns utlopp till Ståloppet och vid Ståloppets inflöde i Stensjön. Undersökningarna som båda utförts i områden vars bottnar domineras av sand, grus och sten visade på en relativt artfattig fauna med en artsammansättning som enligt Naturvårdsverkets bedömningsgrunder bedöms ha hög ekologisk status. Den låga artdiversiteten indikerar emellertid att det kan förekomma en viss regleringspåverkan.

Beslutad miljö kvalitetsnorm

Vattenmyndigheten för Västerhavets vattendistrikt vid länsstyrelsen i Västra Götalands län (i det följande Vattenmyndigheten) har med tillämpning av 4 kap. 9 § förordning (2004:660) om förvaltning om kvaliteten på vattenmiljön den 23 februari 2017 beslutat om att kvalitetskraven för God Ekologisk status för berörda vattenförekomster ska vara uppfyllda år 2021. Skälen till detta är att försurning och dålig konnektivitet upp- och nedströms samt i sidled i vattenförekomsterna gör det svårt att nå god ekologisk status tidigare.

Bedömd ekologisk status

Den ekologiska statusen i Ståloppet och Stensjön har av Vattenmyndigheten (arbetsmaterial 2013-11-04) bedömts vara måttlig. Klassningen synes ha gjorts på två sätt; dels med stöd av 2 kap. 12 § 2 st., dels med stöd av 2 kap. 13 §, Havs- och vattenmyndighetens föreskrifter HVMFS 2013:19. Den första klassningen till måttlig status har baserats på hydromorfologiska kvalitetsfaktorer i avsaknad av underlag för biologiska kvalitetsfaktorer för förekomsterna. Klassningen motiveras med att bebyggelse och strandnära exploatering m.m. har gjort att stora delar av den naturliga strandzonen har försvunnit och därigenom orsakat bristande konnektivitet i längs- och sidled.

Den andra klassningen synes Vattenmyndigheten ha gjort såsom en expertbedömning, enligt 2 kap. 13 § HVMFS 2013:19, som baseras på fysikalisk-kemiska (avser försurningsparametrar undersökta i vattensystemet) kvalitetsfaktorer vilka bedöms vara sådana att statusen inte kan bli högre än måttlig även om biologiska kvalitetsfaktorer (underlag baserat på förhållanden i Rådasjön) skulle indikera god status. Havs- och vattenmyndigheten har såvitt känt inte invänt mot denna bedömning som framgår av VISS¹. Mark- och miljödomstolen har uppfattat att myndigheten anser att hydromorfologiska kvalitetsfaktorer indikerar att statusen ska bedömas som god.

Domstolen anmärker emellertid att vid en klassning av ekologisk status som leder till sämre än hög status ska inte de hydromorfologiska kvalitetsfaktorerna vägas in vid bedömningen av vattenförekomstens status (2 kap. 2 § HVMFS 2013:19). I det nu aktuella fallet blir de fysikalisk-kemiska kvalitetsfaktorerna (försurning) avgörande för statusbedömningen. Havs- och vattenmyndigheten synes dock ha anfört att de hydromorfologiska kvalitetsfaktorerna ska anges som goda som grund för bedömning av förbudet mot försämring av vattenförekomstens status; en fråga som behandlas nedan.

Av det anförda drar mark- och miljödomstolen slutsatsen att den ekologiska statusen för Ståloppet inte kan bedömas vara högre än vad som medges av de

¹ [Vatteninformationssystem i Sverige, Ståloppet, Stensjön](#)

fysikalisk-kemiska kvalitetsfaktorerna (försurning) vilket innebär statusen måttlig. Dessa faktorer saknar emellertid betydelse i det nu aktuella sammanhanget där det med fog kan dras slutsatsen att ansökta åtgärder inte påverkar de fysikalisk-kemiska kvalitetsfaktorerna i nämnvärd utsträckning. Styrande vid den nu aktuella prövningen kommer därför att bli bedömningen av statusen för de biologiska kvalitetsfaktorerna.

Sökandena har bedömt att Ståloppet ska anses ha god status med avseende på aktuella biologiska kvalitetsfaktorer. Bedömningen (som utförts på sätt som motsvarar en expertbedömning enligt 2 kap. 13 § HVMFS 2013:19) baseras, liksom Vattenmyndighetens bedömning, på slutsatser om relevanta kvalitetsfaktorer utifrån kunskap om främst vattenkemiska förhållanden. Sökandenas slutsatser underbyggs av resultat från bottenfaunaundersökningar på två platser och ett nätprovfiske i Ståloppet vilka utfördes av sökandena till underlag för miljökonsekvensbeskrivningen år 2010. Bottenfaunaprovtagningarna får anses vara representativa för de miljöer som utsätts för ansökta grävarbeten i Ståloppet. Beräkningar av de biologiska parametrar som ingår i kvalitetsfaktorn bottenfauna i vattendrag (ASPT, DJ-index och MISA) enligt bilaga V till HVMFS 2013:19 indikerar god status för denna kvalitetsfaktor. Sökandena noterar emellertid att antalet arter som observerats är lägre än förväntat, vilket bedöms bero på regleringsförhållandena i Ståloppet. Detta föranleder sökandena att i en sammanfattande bedömning (som inte begränsas till kvalitetsfaktorer givna i HVMFS 2013:19) ange statusen för bottenfaunasamhället i Ståloppet som måttlig. Aktuella remissmyndigheter, däribland Havs- och vattenmyndigheten, har såvitt domstolen uppfattat inte invänt mot sökandenas bedömningar i fråga om biologiska kvalitetsfaktorer.

Vad sökandena anfört i fråga om statusen för de biologiska kvalitetsfaktorerna förändrar inte domstolens slutsats att i vart fall Ståloppet ska bedömas ha måttlig ekologisk status, som en följd av den dåliga statusen för kvalitetsfaktorn försurning i vattendrag. Eftersom de ansökta åtgärderna i Ståloppet inte kan antas påverka dess försurningsstatus saknar i realiteten emellertid inverkan av försurningsstatusen

betydelse när det gäller bedömningen av risken för att ansökta åtgärder ska orsaka en försämring av berörda vattenförekomsternas (Ståloppet och Stensjön) status.

Domstolen finner att bottenfauna i vattendrag är den kvalitetsfaktor som riskerar att påverkas tydligast av ansökta åtgärder i Ståloppet och därför har störst betydelse för domstolens bedömning av om försämring kommer att ske p.g.a. ansökta åtgärder. För denna kvalitetsfaktor anser domstolen att statusen ska bedömas vara god.

Försämringsförbudet

Oavsett hur vattenförekomsten statusklassas får inte tillstånd ges till en åtgärd som riskerar att försämra vattenförekomstens ekologiska status (Europaparlamentets och rådets direktiv 2000/60/EG av den 23 oktober 2000 om upprättande av en ram för gemenskapens åtgärder på vattenpolitikens område; i det följande Vattendirektivet samt EU-domstolens tolkning av detta genom dom den 1 juli 2015 i mål C 461/13 om åtgärder i floden Weser; i det följande Weserdomen). Enligt Mark- och miljööverdomstolen i dess avgöranden i målen M 6574-15 (Näckån) och M 8984-15 (Värö Bruk) kan de förpliktelser som följer av EU-domstolens dom uppfyllas i den nationella prövningen av verksamheter genom en direktivskonform tolkning av miljöbalken. För att kunna göra en sådan tolkning är det nödvändigt att se till direktivet och EU-domstolens avgörande Weserdomen. En försämring ska anses otillåten om den leder till att en kvalitetsfaktor försämras en nivå (t.ex. från god till måttlig) (jfr EU-domstolens. Generaladvokat Jääskinen anför i sitt förslag till avgörande till domstolen (punkt 109) ”Mot bakgrund av alla ovan angivna överväganden föreslår jag att den andra och den tredje tolkningsfrågan ska besvaras så, att begreppet försämring ska tolkas i förhållande till det ämne eller den kvalitetsfaktor som ingår i utvärderingen av den ekologiska statusen i den mening som avses i bilaga V i ramdirektivet (domstolens kursivering), utan att ändringen nödvändigtvis måste ske genom en modifiering av klassificeringen. En sådan modifiering av klassificeringen kan emellertid följa därav för det fall värdet på ett ämne eller en kvalitetsfaktor understiger den nivå som motsvarar den aktuella klassificeringen.” Syftet med denna tolkning är att försämringar inte ska tillåtas som kan äventyra genomförandet av det huvudsakliga målet med ramdirektivet (punkt 105, refererad av domstolen i punkt 66).

Mark- och miljödomstolen tolkar mot denna bakgrund Weserdomen så att det är fråga om en försämring av den ekologiska statusen om en för statusbedömningen ”bärande kvalitetsfaktor” försämras minst ett steg, i enlighet med systematik som följer av direktivet i sin helhet. Det innebär att en försämring inte är tillåten av en kvalitetsfaktor som har betydelse för uppnåendet av miljökvalitetsnormen (i detta fall god status) för aktuell vattenförekomst eller som är avgörande för att aktuell status inte ska försämrings.

I målet har parterna fokuserat på frågan om det finns risk att kvalitetsfaktorn morfologiskt tillstånd försämras. Mark- och miljödomstolen konstaterar emellertid att en försämring av den faktorn i sig endast kan inverka på den ekologiska statusen om statusen för övriga kvalitetsfaktorer (biologiska och fysikalisk-kemiska) bedömts vara hög. På motsvarande sätt kan fysikalisk-kemiska kvalitetsfaktorer endast sänka den ekologiska statusen om de biologiska kvalitetsfaktorerna visar på god eller hög status.

Domstolen drar härav slutsatsen att en försämring av statusen för kvalitetsfaktorn morfologiskt tillstånd med en klass, från god till måttlig, eller måttlig till otillfredsställande, i sig inte per automatik ska innebära en försämring av den ekologiska statusen hos vattenförekomsten.

Under de förhållanden som nu råder; med en vattenförekomst med god (Havs- och vattenmyndigheten och sökandena) eller måttlig (Vattenmyndigheten och Länsstyrelsen) status, ska en försämring av förekomstens hydromorfologi endast bedömas utifrån sin inverkan på biologiska (eller fysikalisk-kemiska) kvalitetsfaktorer, dvs. om försämring av en viss hydromorfologisk kvalitetsfaktor kan innebära att de värden som angetts för de biologiska kvalitetsfaktorerna vilka karakteriseras som goda, inte kan uppnås. Om en åtgärd medför en försämring av status enligt systematiken i HVMFS 2013:19 för hydromorfologiska kvalitetsfaktorer och parametrar ska det förhållandet självfallet tjäna som vägledning för bedömning av ansökta åtgärders inverkan på de ”bärande kvalitetsfaktorerna”

(biologiska och fysikalisk-kemiska). På motsvarande sätt anser domstolen att en beräknad förbättring av kvalitetsfaktorn morfologiskt tillstånd inte i sig kan leda till en förbättring av den ekologiska statusen, utan att det kan visas att en sådan förbättring leder till en förbättring av de biologiska kvalitetsfaktorerna.

Det som avgör om ansökta åtgärder medför risk för en försämring av ekologisk status av en vattenförekomst som Ståloppet eller Stensjön är således om åtgärderna kan medföra att någon av de biologiska eller fysikalisk-kemiska kvalitetsfaktorerna riskerar att försämrats till en lägre klass.

Ståloppet

För vattenförekomsten Ståloppet drar domstolen följande slutsats i fråga om försämringsförbudet. Domstolen delar länsstyrelsens bedömning (aktbilaga 124) att det finns en risk att bottenarna i Ståloppet kan komma att påverkas negativt av ansökta åtgärder. Ståloppet kommer att i än högre grad än tidigare vara ett lugnflytande system med mestadels lugna strömnings- och sedimentationsförhållanden. Det finns således en risk att de bottenar i Ståloppet som idag har minerogena sediment kan komma att bli täckta av detritus och finsediment. Det finns mot den bakgrunden skäl att befara att artsammansättningen av bottenfaunan i Ståloppet kan komma att förändras mot mer tåliga arter relaterat till näringsstatus, mängd organiskt material och syrgasstatus.² I vilken utsträckning en sådan förändring blir synbar på så sätt att det leder till en försämring av någon biologisk kvalitetsfaktor har inte klargjorts i målet, men länsstyrelsen har bedömt att åtgärder som t.ex. utplacering av död ved, stenar och block kan bidra till förbättring av hydromorfologiska kvalitetsfaktorer och därigenom kompensera för de negativa konsekvenserna av ansökta åtgärder. Av länsstyrelsens yttrande framgår emellertid inte om den förändring av de biologiska kvalitetsfaktorerna som kan befaras i sig motverkas genom utläggande av död ved eller stenar i Ståloppet så att aktuella biologiska kvalitetsfaktorer förbättras. Det finns emellertid skäl att anta att sådana åtgärder på ett mer generellt plan bidrar till förbättrade förutsättningar för biologisk mångfald i vattenförekomsten.

² [Havs- och vattenmyndighetens rapport 2013:12](#)

Mot bakgrund av sökandenas redovisning konstaterar domstolen att förändringarna i Ståloppet i de avsnitt där grävningståtgärder planeras kommer att orsaka minskad specifik rörelseenergi hos vattenströmmen vid medelvattenföring. Domstolen noterar dock att Ståloppet även efter det att ansökta åtgärder (ny regleringsregim och muddring) regelmässigt främst under höst, vinter och vår kommer att ha många högflödessituationer som medför att lösa sediment eroderas bort. Detta kan på goda grunder antas medföra att bottenarna (om än fördjupade genom ansökta grävåtgärder) i huvudsak kommer att bibehålla sin karaktär av minerogena och viss mån erosionspåverkade ytsediment. Den påverkan på bottenfaunasamhället som påpekats av sökandena som orsakats av regleringsregimen kan antas bestå, vilket innebär att artantalet även i fortsättningen kommer att begränsas av de ömsom stillastående, ömsom strömmande förhållandena i Ståloppet. Det finns dock inte anledning att anta att de parametrar som enligt avsnitt 5, bilaga V, HVMFS 2013:19 ska ingå i bedömningen av status hos kvalitetsfaktorn bottenfauna i vattendrag kommer att försämrats av ansökta åtgärder.

Domstolen finner inte heller skäl att anta att övriga kvalitetsfaktorer som aktualiseras av ansökta åtgärder riskerar att medföra att Ståloppets ekologiska status kommer att försämrats på ett sätt som strider mot försämringsförbudet enligt artikel 4 1. a) i) i Vattendirektivet.

Stensjön

När det gäller påverkan på för försämringsbedömningen relevanta kvalitetsfaktorer delar domstolen parternas uppfattning att ansökta åtgärder i anslutning till sjöns utlopp snarare kommer att leda till förbättringar än försämring för sjöns och hela avrinningsområdets biologi, i och med att vandringsvägar för fisk öppnas.

Vad gäller ansökta åtgärder i Stensjöns inlopp har naturskyddsföreningen motsatt sig åtgärder där, bl.a. med hänsyn till de musslor som finns på sandbanken vid inloppet och det har även påtalats att åtgärderna medför en ökad isläggning i inloppet till sjön till men för fågellivet.

Domstolen gör dock bedömningen att det är nödvändigt – för att inte äventyra syftet med de ansökta åtgärderna i övrigt – att för framtiden kunna upprätthålla en tillräcklig avbördningskapacitet i inloppet av Stensjön. Med den utgångspunkten får de ansökta åtgärderna anses överväga de nackdelar som kan uppstå på naturmiljön i anslutning till de åtgärder som görs i sjöns inlopp. För att säkerställa att isen hålls öppen även under kalla vinterperioder har sökandena åtagit sig att hålla isen öppen på artificiell väg vilket får anses vara en lämplig skadeförebyggande åtgärd.

Den skada som riskerar att uppstå på den viloplats som isvaken utgör (4 §, 4 artskyddsförordningen 2007:845) får medges genom dispens ges enligt 14 § förordningen. (se nedan)

Sammanfattningsvis finner mark- och miljödomstolen att ansökan med föreslaget utförande inte står i strid med miljöbalkens hänsynsregler eller den särskilda tillåtlighetsregel som anges i 11 kap. 6 § miljöbalken; den prövningen utfaller helt klart till förmån för de åtgärder som utförs för att förebygga skador av höga vattenföringar i Mölndalsån.

Fågelskydd och isvak

Med hänsyn till att övervintrande fåglar kan påverkas av ökad isläggning vid Stensjöns inlopp aktualiseras fråga om dispens från 4 § i artskyddsförordningen. Domstolen bedömer att dispens krävs enligt 14 § och att en sådan kan medges med hänsyn till att det är fråga om åtgärder som fordras för att undvika allvarlig skada på egendom (punkten 3 b) samt av hänsyn till allmän hälsa och säkerhet eller av andra tvingande skäl som har ett allt överskuggande allmänintresse (punkten 3 c).

Domstolen finner också att sökandena har visat att det inte finns någon annan lämplig lösning (14 § 1) för att åstadkomma skydd för framtida översvämningar och att åtgärden, med den skyddsåtgärd som föreslås (öppethållande av vak under vintertid) är tillräcklig för att säkerställa att dispensen inte försvårar upprätthållandet av en gynnsam bevarandestatus hos övervintrande fåglars bestånd i dess naturliga utbredningsområden. Hur stort område som måste hållas isfritt för att

säkerställa området funktion som övervintringsplats för fåglarna har inte med tillräcklig säkerhet klarlagts i målet. En rimlig ståndpunkt är, i brist på detaljerade utredningar i frågan, att sökandena så långt möjligt ska upprätthålla oförändrad omfattning av det isfria området. För att säkerställa att en tillräckligt stor vak hålls öppen under stränga isvintrar ska tillsynsmyndigheten därför ges möjlighet att meddela ytterligare villkor om åtgärder för åtgärder för att hålla området isfritt.

Övriga dispenser

Rådassjöns naturreservat omfattar Rådassjön och Stålloppet. Gunnebo kulturresevat omfattar området kring Gunnebo slott. Området gränsar till Stålloppet. Syftet med reservaten är att bl.a. att bevara och vårda kulturlandskapet samt gynna den biologiska mångfalden.

Inom de båda reservaten är det bl.a. förbjudet att spränga, muddra, schakta, dika, dämna, röja m.m. Nu ansökta åtgärder kräver således dispens från reservatsbestämmelserna enligt 7 kap. 7 § miljöbalken i flera avseenden vilket också sökandena begärt att domstolen ska pröva. Med hänsyn till vad domstolen anfört i tillåtlighetsfrågan finns skäl att meddela dispens från föreskrifterna i reservatsbestämmelserna i de delar som de ansökta åtgärderna träffas av förbuden. Någon mer detaljerad beskrivning av vilka åtgärder och föreskrifter som avses får i det här fallet anses obehövligt.

Villkor

De av sökandena föreslagna övriga villkoren är enligt domstolens bedömning lämpliga och överensstämmer i stort med vad som bl.a. länsstyrelsen föreslagit. I domslutet angivna villkor i övrigt är okontroversiella eller har godtagits av sökandena.

Sökandena har åtagit att beakta de åsikter som framförts av Göteborgs stad vad avser den kommunala vattenförsörjningen. Detta åtagande omfattas av det allmänna villkoret i domslutet.

Sökandena har vidare även anfört att de avser att följa de försiktighetsmått som framgår av miljökonsekvensbeskrivningen och de kompletteringar och tillägg till

denna som gjorts. Detta är också ett åtagande som omfattas av det allmänna villkoret i domslutet, liksom vad sökandena i övrigt åtagit sig men som inte närmare redovisas här i domskälen eller i domslutet.

Prövotiden

Syftet med de ansökta åtgärderna är, som nämnts ovan, att inför väntade omfattande nederbördssituationer med risk för översvämning av bebyggda områden, kunna förhandstappa vatten från Rådasjön-Stensjön, i syfte att skapa förutsättningar att därefter kunna innehålla höga flöden i sjöarna. En förhandstappning kan behöva göras inom några få dygn. Sökandena avser vidare att vidmakthålla de ekosystemskapande översvämningar som förekommer i stort sett i samma omfattning som tidigare.

Som sökandena uppgett måste dock regleringsstrategin och den därmed sammanhängande tappningsplanen dels få utformas efter erfarenheter och dels vara flexibel med hänsyn till att många faktorer förekommer. Faktorerna varierar dessutom, över såväl kort som längre tid.

De inledande åren måste således av nödvändighet betraktas som en testperiod så som sökandena anført. Domstolen delar sökandenas bedömning att det är lämpligt att frågan om tappningsplanens utformning utreds under en prövotid. Tillsynsmyndigheten bör fortlöpande hållas informerad och utformningen av prövotidsutredning jämte erforderligt kontrollprogram för prövotidsarbetet bör fastställas i samråd med tillsynsmyndigheten.

Prövotidsförordnandet bör dock omfatta en längre tid än tre år från det att ansökta åtgärder utförts och styr- och driftövervakningssystemet kunnat tillämpas praktiskt. Domstolen anser att en prövotid om sex år med en delredovisning till domstolen efter tre år med en möjlighet att redan då vidta eventuella åtgärder och förändringar i tappningsplan och ev. villkor. En delredovisning efter tre år bör också innebära att åtgärder kan vidtas så att eventuella olägenheter för naturmiljön inte riskerar att bli bestående.

Sökandena ska under prøvotiden följa upp effekterna av den nya regleringen avseende den faktisk reglering samt en jämförande beräkning av hur reglering skulle ha skett om tidigare förutsättningar kvarstått. De effekter som ska följas upp ska avse såväl de syften som de ansökta regleringsförhållandena är avsedda att fylla samt de natur- och miljöförhållanden som kan komma att påverkas; inte minst påverkan på berörda vattenförekomsternas status. En delredovisning ska således lämnas in till mark- och miljödomstolen tre år efter att den nya regleringen tagits i anspråk och en slutlig redovisning lämnas in efter prøvotidens utgång. Såväl delredovisningen som den slutliga redovisningen vid prøvotidens utgång ska redogöra för effekterna av den faktiska regleringen samt en jämförande beräkning av hur reglering skulle ha skett om tidigare förutsättningar kvarstått. Sökandena ska vidare, i förekommande fall, såväl vid delredovisningen som vid den slutliga redovisningen, redovisa ev. förslag på åtgärder för att bättre överensstämme med historiska ekosystemskapande förhållanden ska uppnås och de villkor som kan vara nödvändiga för att uppnå dessa förhållanden.

Sökandena ska anmäla till mark- och miljödomstolen och tillsynsmyndigheten när den nya regleringen påbörjas.

Övrigt

Med hänsyn till att det anförts flera invändningar mot tillåtlighet av vissa åtgärder och de juridiskt komplicerade frågor som uppstått till följd av Weserdomen anser mark- och miljödomstolen att det inte har framkommit några särskilda skäl som gör det motiverat att bevilja verkställighetstillstånd.

Sökandena har medgivit yrkade rättegångskostnader. Beloppen anges i domslutet.

Vad som i övrigt ska gälla framstår som okontroversiellt och framgår av domslutet

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga (DV425)

Överklagande senast den 2 juni 2017.

Gunnar Bergelin

Nils-Göran Nilsson

Joen Morales

I domstolens avgörande har deltagit t.f. chefsrådmannen Gunnar Bergelin, ordförande, och tekniska råden Nils-Göran Nilsson och Joen Morales (skiljaktig) samt de särskilda ledamöterna Bo Essvik (skiljaktig) och Lars Heineson.

Skiljaktig mening

Tekniska rådet Joen Morales och särskilde ledamoten Bo Essvik är skiljaktiga och anför följande.

I motsats till vad gäller åtgärder i Ståloppet saknas i målet underlag för att bedöma inverkan av ansökt grävning i sandbanken i Stensjön vid Ståloppets mynning i sjön. Grävningen syftar till att genom fördjupning i en ränna minska motståndet för vattnets flöde ut ur Ståloppet och därigenom förbättra förutsättningarna för en effektiv och snabb avsänkning av Stensjön-Rådasjön inför förväntade högvattenflöden.

Genom åtgärden kan emellertid sådana högre flöden som hittills bidragit till att hålla stora delar av sandbanken relativt fri från organogena sediment kanaliseras till den grävda rännan. Det finns då anledning att beakta risken för att de kvarvarande delarna av sedimentbanken inte med tillräcklig frekvens och i tillräcklig omfattning kommer att omfattas av eroderande flöden utan istället kommer att slammas igen med organogena sediment. Därtill kommer att banken p.g.a. ansökt muddringsåtgärd inte, i samma omfattning som nu, kommer att förses med näringsrikt vatten från Ståloppet med risk för negativ påverkan på bankens musslor.

Underlaget i ansökan med MKB medger inte någon bedömning av betydelsen av Ståloppets flödesvariationer för bottenförhållandena på sandbanken. Åtgärden skulle kunna medföra att sandbankens bottenförhållanden förändras så att bottenfauna som är beroende av väl syresatta bottenfauna rena från detritus riskerar att slås ut över en yta som är avsevärt större än den som omfattas av ansökta gräv- arbeten. Under huvudförhandlingen påpekade företrädare för Naturskydds- föreningarna att det på ifrågavarande sandbank finns ett bestånd av stormusslor som inte bestämts till art eller annat taxon. Även i övrigt saknas uppgifter om artsammansättning hos den flora och fauna som kan komma att påverkas av detta område.

I brist på underlag för bedömning av inverkan av ansökta grävarbeten i Stensjön utanför Ståloppets mynning anser vi därför att risken för försämring av sjöns ekologiska status, särskilt med avseende på biologiska kvalitetsfaktorn bottenfauna i sjöar, på grund härav ska medföra att arbetena inte ska tillåtas.

Av det underlag sökandena lämnat gällande specifik rörelseenergi hos vattenströmmen genom Ståloppet vid medelvattenföring före och efter åtgärd drar vi slutsatsen att flödet genom Ståloppet, trots att arbeten i Stensjön inte tillåts, blir tillräckligt för att övriga ansökta åtgärder ska bedömas vara ändamålsenliga.

Om sandbanken i Stensjön lämnas orörd torde strömningsförhållandena i Ståloppets mynningsområde medge att ett tillräckligt stort område även fortsättningsvis hålls isfritt. Detta medför, tillsammans med vad som bestämts genom villkor om skyldighet att hålla öppen vak och därtill kopplad delegering, att vi bedömer att en kontinuerlig ekologisk funktion hos området kan bibehållas och att ansökta åtgärder därför inte kommer att omfattas av förbudet enligt 4 § 1 st. 4, artskyddsförord-

ningen (2007:845) och således heller inte utgöra hinder för övriga åtgärder som tillåts genom denna dom.

Ovan nämnda brister i fråga om påverkan på biologiska värden anser vi leder till att ansökta åtgärder i Stensjön i anslutning till Stålloppet inte kan värderas; vare sig beträffande inverkan på biologiska skyddsvärden eller på dess betydelse för statusklassningen av vattenförekomsten Stensjön.

Ansökan borde därför ha kompletterats i dessa avseenden. Denna påverkan har påpekats sent i målets handläggning och vi bedömer att syftet med övriga ansökta åtgärder i tillräcklig utsträckning torde kunna tillgodoses utan att åtgärderna i Stensjön omedelbart nedströms Stålloppet genomförs. Därför bedömer vi att ett avslag av denna delåtgärd är mer ändamålsenligt än att fördröja genomförandet av övriga för samhället angelägna åtgärder genom krav på ytterligare utredningar.

I övriga frågor enig med majoriteten anser vi att ansökan såvitt avser grävningsarbeten i sedimentbanken nedströms bron vid Stålloppets mynning i Stensjön ska avslås.

I övriga frågor är vi överens med majoriteten.

SVERIGES DOMSTOLAR

ANVISNING FÖR HUR MAN ÖVERKLAGAR - DOM I MÅL DÄR MARK- OCH MILJÖDOMSTOLEN ÄR FÖRSTA INSTANS

Den som vill överklaga mark- och miljödomstolens dom ska göra detta skriftligen. **Skrivelsen ska skickas eller lämnas till mark- och miljödomstolen.** Överklagandet prövas av Mark- och miljööverdomstolen vid Svea hovrätt.

Överklagandet ska ha kommit in till mark- och miljödomstolen **inom tre veckor** från domens datum. Sista dagen för överklagande finns angiven på sista sidan i domen.

Har ena parten överklagat domen i rätt tid, får också motparten överklaga domen (s.k. **anslutningsöverklagande**) även om den vanliga tiden för överklagande har gått ut. Överklagandet ska också i detta fall skickas eller lämnas till mark- och miljödomstolen och det måste ha kommit in till mark- och miljödomstolen **inom en vecka** från den i domen angivna sista dagen för överklagande. Om det första överklagandet återkallas eller förfaller kan inte heller anslutningsöverklagandet prövas.

För att ett överklagande ska kunna tas upp krävs att Mark- och miljööverdomstolen lämnar **prövningstillstånd**. Det görs om:

1. det finns anledning att betvivla riktigheten av det slut som mark- och miljödomstolen har kommit till,
2. det inte utan att sådant tillstånd meddelas går att bedöma riktigheten av det slut som mark- och miljödomstolen har kommit till,
3. det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av högre rätt, eller
4. det annars finns synnerliga skäl att pröva överklagandet.

Om prövningstillstånd inte meddelas står mark- och miljödomstolens avgörande fast. Det är därför viktigt att det klart och tydligt framgår av överklagandet till Mark- och miljööverdomstolen varför klaganden anser att prövningstillstånd bör meddelas.

Skrivelsen med överklagande ska innehålla uppgifter om:

1. den dom som överklagas med angivande av mark- och miljödomstolens namn samt datum för domen och målnummer,
2. den ändring av mark- och miljödomstolens dom som klaganden vill få till stånd,
3. grunderna (skälen) för överklagandet och i vilket avseende mark- och miljödomstolens domskäl enligt klagandens mening är oriktiga,
4. de omständigheter som åberopas till stöd för att prövningstillstånd ska meddelas, samt
5. de bevis som åberopas och vad som ska styrkas med varje bevis.

Har en omständighet eller ett bevis som åberopas i Mark- och miljööverdomstolen inte lagts fram tidigare, ska klaganden förklara anledningen till omständigheten eller beviset inte åberopats i mark- och miljödomstolen. **Skriftliga bevis** som inte lagts fram tidigare ska ges in samtidigt med överklagandet. Vill klaganden att det ska hållas ett förnyat förhör eller en förnyad syn på stället, ska han eller hon ange det och skälen till detta. Klaganden ska också ange om han eller hon vill att motparten ska infinna sig personligen vid huvudförhandling i Mark- och miljööverdomstolen.

Skrivelsen ska vara undertecknad av klaganden eller hans/hennes ombud.

Om ni tidigare informerats om att **förenklad delgivning** kan komma att användas med er i målet/ärendet, kan sådant delgivningssätt också komma att användas med er i högre instanser om någon överklagar avgörandet dit.

Ytterligare upplysningar lämnas av mark- och miljödomstolen. Adress och telefonnummer finns på första sidan av domen.